

Demokracija životne sredine u Bosni i Hercegovini

Izveštaj iz sjene sprovođenja
Arhuske konvencije 2021

TRANSITION

DEMOKRACIJA ŽIVOTNE SREDINE U BOSNI I HERCEGOVINI

Izveštaj iz sjene sprovođenja
Arhuske konvencije
2021

TRANSITION

Lista skraćenica:

BD	Brčko Distrikt
BiH	Bosna i Hercegovina
CZZS	Centar za životnu sredinu (nevladna organizacija iz Banja Luke)
EIA	Procjena uticaja na životnu sredinu
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
IPPC	Integrirana prevencija i kontrola zagađenja
OSCE	Organizacija za sigurnost i saradnju Evrope
PRTR	Registar oslobađanja i transfera zagađenja
RS	Republika Srpska
SEA	Strateška procjena životne sredine

Autor: Ratko Pilipović

Saradnici: Nina Kresevljaković, Zuzana Vachůnová

Supervizor: Šárka Havránková

Grafički dizajn: typonaut.cz

ISBN: 978-80-87651-98-8

Za više informacija, posjetite:

Engleski: <http://english.arnika.org/bosnia-and-herzegovina>

Jezici u BiH: <http://eko.ba>, <http://aarhus.ba>, <http://rijekebih.org>

Izveštaj je objavljen zahvaljujući velikodušnoj finansijskoj pomoći Transition Promotion programa češkog Ministarstva vanjskih poslova, kao doprinos 7. sastanku članica Arhuske konvencije.

Sadržaj

UVOD4

ADMINISTRATIVNI I ZAKONSKI OKVIR	5
1) Administrativni okvir	5
2) Zakonski okvir	5

IMPLEMENTACIJA STUBOVA ARHUSKE KONVENCIJE: ANALIZA RADA	12
1) Pristup informacijama	13
2) Učešće javnosti u donošenju odluka	14
3) Pristup pravdi	15
I. Analiza upitnika udruženja	15
II. Analiza upitnika institucija	22
III. Analiza upitnika sudova	24
IV. Analiza upitnika ombudsmana u BiH	25
V. Rezime analize	25

PRIMJENA ARHUSKE KONVENCIJE U PRAKSI: STUDIJE SLUČAJEVA	28
1) Pristup informacijama	28
Studija slučaja – Deponija šljake i pepela Jezero II	28
Studija slučaja – Mišljenje pravobranilaštva Republike Srpske	28
Studija slučaja – Poreska uprava Republike Srpske	29
2) Učešće javnosti u donošenju odluka	29
Studija slučaja – Zakon o zaštiti životinja BiH	29
Studija slučaja – Pravilnici o otpadu FBiH	29
3) Pristup pravdi	30
Studija slučaja – Ekološke dozvole za termoelektrane	30
Studija slučaja – Hidroelektrane na Drini	30

PROVEDBA ARHUSKE KONVENCIJE DOBA VIRUSA COVID-19	31
---	-----------

REGISTAR ZAGAĐIVAČA I DOMET ZAGAĐENJA (PRTR)	32
---	-----------

AARHUSKA KONVENCIJA, EUROPSKE DIREKTIVE I KONVENCIJE U ZAKONIMA BOSNE I HERCEGOVINE	33
--	-----------

MEHANIZMI USKLAĐENOSTI ARHUSKE KONVENCIJE I BIH	35
--	-----------

PROGON ACTIVISTI	35
Slučaj Kruščica	36
Slučaj Zeleni Neretva	37

ZAKLJUČCI I PREPORUKE	37
------------------------------	-----------

UVOD

Drugi Izvještaj iz sjene sprovođenja Arhuske konvencije u Bosni i Hercegovini, 2021 rezultat je kordinisanog i zajedničkog rada Udruženja Arnika iz Češke Republike, Udruženja Centar za životnu sredinu iz Banja Luke i Udruženja Arhus centar Sarajevo¹, koje zajedno u Bosni i Hercegovini rade na očuvanju životne sredine, koristeći različite alate i metode. Izvještaj uporedo prati četvrti nacionalni Izvještaj o sprovedbi Arhuske konvencije u Bosni i Hercegovini za period od 2017-2020 i prikazuje primjenu Arhuske konvencije iz ugla organizacija koja se sa njom susreću u praksi. Stanje u oblasti životne sredine koje vlasti u Bosni i Hercegovini prikazuju, ovim izvještajem nadopunjuje se stvarajući kompletnu sliku primjene pozitivno pravnih propisa, komunikacije i odnosa raznih nivoa vlasti prema građanima i organizacijama civilnog društva u borbi za očuvanje prirode, konzumiranjem prava na upotrebu Arhuske konvencije.

Zahvaljujući uskoj saradnji organizacija civilnog sektora veliki doprinos u pravljenju izvještaja dali su udruženja koja se bave zaštitom životne sredine okupljenih oko EkoBiH mreže i Koalicije za zaštitu rijeka BiH², kao i pojedinci iz Bosne i Hercegovine i Republike Češke koji su svojim stručnim znanjem doprinjeli njegovom nastanku. Nije izostala ni pomoć institucija na svim državnim nivoima, pa su tako u stvaranju ovog izvještaja svoj doprinos dali i pojedini organi sudske i izvršne vlasti. Prilikom pravljenja izvještaja korišteni su podaci za period 2017-2020, nastali u radu organizacija civilnog društva na terenu i organa vlasti u Bosni i Hercegovini, a o čemu će u nastavku izvještaja biti detaljno prezentovano.

Koncepcija ovog izvještaja postavljena je drugačije u odnosu na Nacionalni izvje-

štaj koji prati implementaciju i primjenu svakog člana Arhuske konvencije u domaće zakonodavstvo. Organizacije civilnog društva ovim izvještajem daju akcenat na primjeni u praksi stubova Arhuske konvencije (*pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravde*), uz konkretne primjere kršenja, zloupotrebe ili neprimjene zakona. Izvještaj se također bazira na posebnom segmentu, progon aktivista, s obzirom da je takav čin postupanja vlasti prema građanima postao redovna stvar. Izvještaj se jednim dijelom bazira i na implementaciju zakona za vrijeme vandrenog stanja u Bosni i Hercegovini uvedenog radi pojave virusa COVID-19.

Iako je veći dio Arhuske konvencije implementiran kroz domaće zakonodavstvo primjenom zakona koji se bave zaštitom ili upotrebom životne sredine, u praksi i njenoj primjeni se pojavljuju još uvijek isti problemi koji su bili prisutni i prilikom pravljenja prvog Izvještaja iz sjene. Pod različitim uticajima bilo da su politički ili ekonomski, primjena Arhuske konvencije još uvijek zaostaje u onom kapacitetu, u kome je trebala biti, s obzirom da je od usvajanja zakona o slobodi pristupa informacijama na svim nivoima, prošlo 20 godina. Neznanje i nesposobnost državnih službenika u postupcima pristupa informacijama, neadekvatno oglašavanje u postupcima javnih uvida i dugotrajni sudski i upravni postupci, nepostojanje kordinacije između opštinskih, gradskih, kantonalni i entitetski vlasti samo su neki od situacija koje se kontinirano ponavljaju iz godine u godinu. Svakako jednu od najvećih nedostataka može se navesti nepostojanje registra zagađivača, PROTOCOL ON POLLUTANT RELEASE AND TRANSFER REGISTERS koji nedostatak koči mnoge razvojne procese u očuvanju životne sredine. Ovaj izvještaj upravo ukazuje na sve te davno uočene probleme čija rješavanja idu jako sporo..

¹ Udruženje Arnika (arnika.org/en/)
Centar za životnu sredinu (czzs.org)

Udruženje Arhus centar u BiH (aarhus.ba)

² Rijeke – BiH (rijekebih.org/), Ekobih (ekobih.ba)

ADMINISTRATIVNI I ZAKONSKI OKVIR

1) Administrativni okvir

Bosna i Hercegovina je složena država sastavljena od dva entiteta i distrikta (Republika Srpska, Federacija Bosna i Hercegovina i Brčko Distrikt). Republika Srpska je jedna administrativna jedinica, dok je Federacija Bosne i Hercegovina sastavljena od 10 Kantona. Republika Srpska je podijeljena na 64 opštine ili gradove, a Federacija Bosne i Hercegovine na 79 opština. Svaka administrativna jedinica, bilo da je entitet, distrikt ili kanton ima svoju izvršnu vlast koja u svom sastavu ima organ uprave koji je nadležan za pitanja iz zaštite životne sredine.

Institutions in charge of environment

Pitanja iz zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini se nalaze u nadležnosti različitih institucija čija je podjela navedena u zakonima koji se bave oblasti zaštite, očuvanja i korištenja životne sredine. S obzirom na komplikovanu administrativnu podjelu, u Bosni i Hercegovini postoji 12 ministarstva nadležnih za zaštitu životne sredine, 4 agencije koje se bave pitanjem upotrebe i zaštite voda, te nekoliko desetina ministarstva koji su u indirektnoj vezi sa zaštitom, očuvanjem ili upotrebom životne sredine. Ovako složen aparat često u svom radu ima propuste koji se direktno odražavaju na rad civilnog sektora u zaštiti životne sredine. Zakoni se različito tumače, pa se norme drugačije primjenjuju stvarajući tako pravnu nesigurnost organizacijama civilnog društva u ostvarivanju svojih prava propisanih Arhuskom konvencijom. Svaka administrativna jedinica (kanton, entitet) ima svoje propise koje primjenjuje u oblasti životne sredine pa je iz tog razloga Bosna

i Hercegovina je prepuna zakona kojima se regulište oblast životne sredine, bilo da je to posredno ili neposredno.

2) Zakonski okvir

Iako se u Bosni i Hercegovini, njenim entitetima i Brčko Distriktu primjenjuje više setova zakona iz oblasti životne sredine (voda, vazduh, hemikalije, buka, otpad...) čije se usklađivanje sa evropskim direktivama tek očekuje u narednom periodu, kako je to opisano o prvom Izvještaju iz sjene o primjeni Arhuske konvencije³ (fus nota na izvještaj iz sjene), zakoni o zaštiti životne sredine / okoliša igraju ključnu ulogu u očuvanju životne sredine / okoliša od svakodnevnog njenog narušavanja i uništavanja. U tom dijelu, organizacije civilnog društva aktivno su uključene u njihovu primjenu u praksi kroz sva tri stuba Arhuske konvencije, ukazujući vlastima na učinjene propuste kako bi se na osnovu iskustva isti mogli ispraviti.

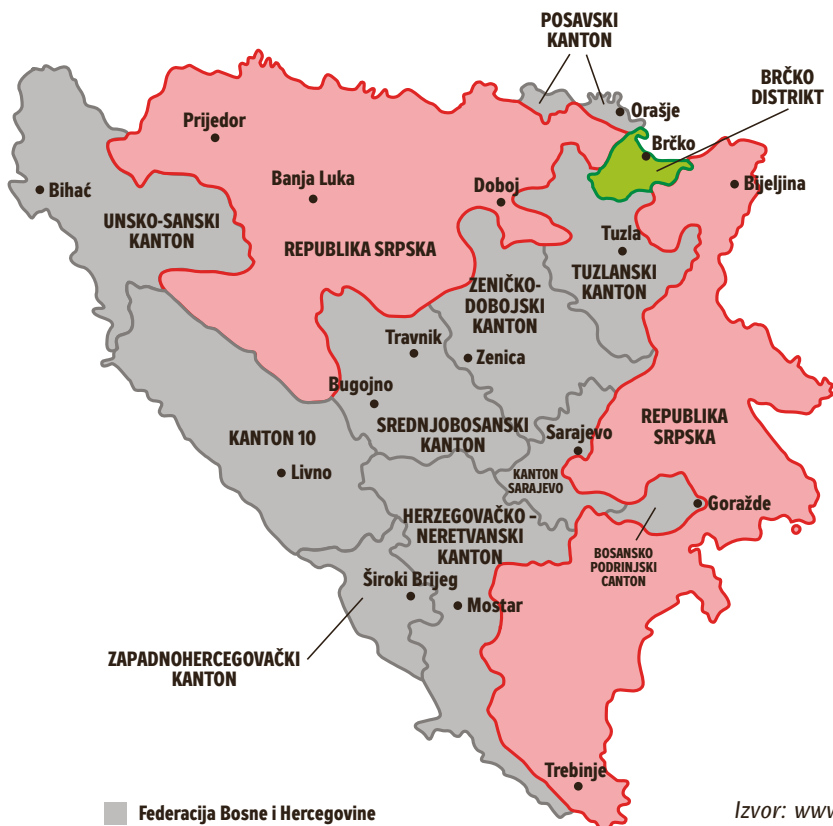
Šta je novo?

Period 2020 i prvo tromjesečje 2021 obilježilo je usvajanje izmjena i dopuna Zakona o zaštiti životne sredine (*Službeni glasnik Republike Srpske broj 70/20*) i usvajanje novog Zakona o zaštiti okoliša (*„Sl. novine FBiH“*, br. 15/2021). Ovim promjenama dodatno je implementirana Arhuska konvencija u domaće zakonodavstvo, najviše u dijelu učešća javnosti u donošenju odluka koja se tiču životne sredine, odnosno primjene drugog stuba. Oba zakona su prošla potrebnu proceduru učešća javnosti davanjem komentara, mišljenja i sugestija na nacрте i prijedloge Zakona, te tako obezbijedili transparentno sudjelovanje organizacija civilnog društva u donošenju propisa.

Prijedlog Izmjena i dopuna Zakona

³ Arnika, Centar za životnu sredinu, Izvještaj iz sjene sprovođenja Arhuske konvencije u Bosni i Hercegovini, 2017, dostupan na <https://unece.org/unece.org/environment-policy/public-participation/2017-reports-international-regional-and-non-governmental-organizations>

Administrativna mapa BiH

o zaštiti životne sredine bio je spreman za usvajanje u Narodnoj skupštini Republike Srpske u februaru 2020. godine, ali je radi pojave CORONA-19 virusa, Zakon usvojem u julu 2020. godine. U procesu izrade nacрта i kasnije prijedloga organizacije civilnog društva okupljene oko Eko BiH mreže su posredstvom Centra za životnu sredinu iz Banja Luke dale svoj doprinos aktivno učestvujući davajući prijedloge sugestije i mišljenja.

S druge strane, usvajanje Zakona o zaštiti okoliša trajalo je sedam godina jer je od 2014. godine Prijedlog Zakona o zaštiti okoliša FBiH je bio 'zarobljen' u veoma sporoj proceduri usvajanja Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine. U septembru 2019., u ime Eko BiH mreže, Udruženje "Resursni Aarhus centar

u BiH," Centar za životnu sredinu i Centar za ekologiju i energiju, u sklopu Eko BiH projekta pokrenuli su Incijativu za usvajanje Prijedloga Zakona o zaštiti okoliša FBiH. Incijativa se sastojala od prikupljanja potpisa građana u Sarajevu, Zenici, Kaknju, Tuzli, Jablanici i Mostaru, a više od 1000 građana je potpisivanjem Inicijative poručilo da je bolja zaštita okoliša u BiH prijeko potrebna. Nakon sprovedene inicijative, krajem septembra 2019., tokom pete redovne sjednice Predstavničkog doma Parlamenta FBiH, Prijedlog zakona o zaštiti okoliša FBiH je bio usvojen. Međutim, Dom naroda Parlamenta FBiH i nakon dostavljanja mnogobrojnih urgencija od strane Eko BiH mreže tokom 2019. i 2020., nije stavio na dnevni red Prijedlog ovog Zakona. Iz tog razloga, 5. juna, 2020.

Institucije nadležne u oblasti životne sredine

Bosna i Hercegovina	Republika Srpska	Federacija Bosne i Hercegovine	Brčko Distrikt u BiH
Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (MVTEO BiH)	Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju	Federalno ministarstvo okoliša i turizma	Odjeljenje za prostorno planiranje i imovinsko pravne poslove
Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Federalno ministarstvo vodoprivrede, poljoprivrede i šumarstva	
Ured za veterinarstvo Bosne i Hercegovine (UZV BiH)	Ministarsvo zdravlja i socijalne zaštite	Federalno ministarstvo zdravlja	
Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS)	Ministarstvo energetike i rudarstva	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije	
Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine (MKT BiH)	Ministarstvo saobraćaja i veza	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija	
Međuentitetsko tijelo za okoliš / životnu sredinu	Ministarstvo trgovine i turizma	Federalno ministarstvo prostornog uređenja	
Međuentitetska savjetodavna komisija za koordinaciju upravljanja vodama	Fond za zaštitu životne sredine i energetska efikasnost Republike Srpske	Fond za zaštitu okoliša Federacije BiH	
	Republički hidrometeorološki zavod	Federalni hidrometeorološki zavod	
	Javna ustanova Vode Republike Srpske	Agencija za vodno područje rijeke Save	
	Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasleđa	Agencija za vodno područje Jadranskog mora	
	Organi lokalne samouprave	Federalni zavod za agropedologiju	
	Gradska odjeljenja za zaštitu životne sredine	Kantonalna ministarstva nadležna za okoliš i vode u 10 kantona Federacije BiH	

Osnovni zakoni koji se primjenjuju u oblasti životne sredine

a) Republika Srpska

Oblast	Zakon / podzakonski akt
Koncesija	Zakon o koncesijama (Službeni glasnik RS br. 59/13, 16/18, 70/20)
Životna sredina / okoliš	Zakon o zaštiti životne sredine (Službeni glasnik RS br. 71/2012, 79/2015, 70/20)
Voda	Zakon o vodama (Službeni glasnik RS br. 50/06, 92/09, 121/12)
Energetika	Zakon o električnoj energiji (Sl. glasnik RS br. 8/2008 – prečišćen tekst, 34/2009, 92/2009 i 1/2011)
Građenje	Zakon o uređenju prostora i građenju („Službeni glasnik RS”, br. 40/2013, 2/2015 – odluka Ustavnog suda, 106/2015 i 3/2016 – ispravak, 104/2018 – odluka Ustavnog suda i 84 / 2019)

b) Federacija Bosne i Hercegovine

Oblast	Zakon / podzakonski akt
Koncesija	Zakon o koncesijama (Službene novine FBiH br. 40/02, 61/06)
Okoliša	Zakona o zaštiti okoliša (Službene novine FBiH br. 15/2021)
Voda	Zakon o vodama (Službene novine FBiH br. 70/06)
Energetika	Zakon o električnoj energiji (Službene novine FBiH br. 66/13, 94/15 i 54/19)
Građenja	Uredba o jedinstvenoj metodologiji za izradu dokumenata prostornog uređenja (Službene novine FBiH”, broj 63/04, 50/07)

c) Brčko Distrikt

Oblast	Zakon / podzakonski akt
Koncesija	Zakon o koncesijama (Službene novine BD” br. 41 / 06, 19 / 07,02 / 08)
Okoliša	Zakon o zaštiti životne sredine (Službene novine DB br. 24/04 1/05, 19/07 i 9/09).
Voda	Zakon o zaštiti voda (Službene novine DB br. 25/04, 1/05 and 19/07)
Energetika	Zakon o električnoj energiji (Službeni glasnik DB broj 36/04, 28/07, 61/10 i 4/13)
Građenje	Zakon o uređenju prostora i građenju (Službene novine BD br. 29/08, 18/17, 48/18, 10/20, 29/20, 40/20)

za Svjetski dan zaštite okoliša, u okviru projekta "Misli o prirodi!" Udruženje „Resursni Aarhus centar u BiH“ organizovao je mirne proteste ispred zgrade Parlamenta FBiH, kako bi pozvao delegate Doma naroda da konačno uvrste Prijedlog ovog zakona na dnevni red, a zatim ga i usvoje. Tokom 2020. predstavnici Udruženja „Resursni Aarhus cetar u BiH“ su održali niz sastanaka sa delegatima Doma naroda, kako bi lobirali usvajanja Zakona. Mirno okupljanje organizovano je i početkom novembra 2020. godine u sklopu "Eko BiH" projekta kada je organizovan i okrugli stol na temu: "Glasaj za okoliš!" sa ciljem skretanja pažnje građana da prilikom glasanja uzimaju u obzir one kandidate koji zaista imaju namjeru unaprijediti i zaštititi okoliš. Još jedno mirno okupljanje je održano u decembru prošle godine tokom zasjedanja osme sjednice Doma naroda Parlamenta FBiH. Krajem januara 2021. jednoglasno je usvojen Prijedlog Zakona o zaštiti okoliša FBiH.

Izmjene i dopune Zakona o zaštiti životne sredine Republike Srpske (Službeni glasnik 70/20)

Fokus usvajanja Izmjena i dopuna Zakona o zaštiti životne sredine iz 2020. godine ovoga puta bio je na definisanju učešća javnosti u skladu sa članom 6. Arhuske konvencije, u smislu uvođenja javnosti u ranu fazu kada su još sve opcije otvorene. Izmjenama i dopunama Zakona detaljnije je razrađen postupak učešća javnosti u postupku predhodne procjene uticaja na životnu sredinu i odobravanje Studije uticaja na životnu sredinu, kao i u malom dijelu koji se odnosi na učešće javnosti u izdavanju Ekološke dozvole.

Pored ovih izmjena, ono što je bitno istaći jeste činjenica da je Izmjenama i dopunama Zakona ukinuto učešće udruženja za zaštitu životne sredine u Savjetodavnom vijeću (*član 32. Zakona, odnosno član 5. Izmjena i dopuna Zakona*), kao da

je i rok za davanje komentara na Studiju uticaja na životnu sredinu smanjen sa 30 na 15 dana (*član 70. Zakona odnosno član 18. Izmjena i dopuna Zakona*). Pored toga, novim izmjenama je precizirano da prava iz trećeg stuba Arhuske konvencije, pristup pravdi, mogu koristiti samo udruženja koja postoje najmanje dvije godine (*član 42. Zakona, odnosno član 6. Izmjena i dopuna Zakona*), a javnost je izbačena iz procesa dostavljanja svog mišljenja prije donošenja odluke o izradi strateške procjene (*član 52. Zakona odnosno član 7. Izmjena i dopuna Zakona*). U zakonu su također, direktno implementiranje pojedine odredbe Konvencije o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu tzv. Esspo konvencije, a koje se odnose na učešće javnosti u ovim postupcima (*član 79. Zakona odnosno član 21., Izmjena i dopuna Zakona*).

Kada je u pitanju pristup pravdi, nove izmjene su definisale pravo na podnošenje žalbe ili tužbe u upravnom sporu zainteresovanoj javnosti, dok su prema prijašnjem zakonskom rješenju ovo pravo imali samo predstavnici zainteresovanih strana. Ovim je izmjenama otklonjena zakonska prepreka udruženjima da imaju pravo pristupa pravdi, iako su u praksi to pravo i konzumirali u konkretnim postupcima.

Prema novim izmjenama, Ministarstvo je u postupku predhodne procjene uticaja na životnu sredinu i postupku odobravanja Studije uticaja na životnu sredinu na sebe preuzelo obavezu obavještanju javnosti i zainteresovane javnosti putem internet stranice o pokrenutim postupcima, učestvovanjem zainteresovane javnosti u postupku predhodne procjene uticaja na životnu sredinu organizovanjem javnog uvida i omogućavanjem davanjem komentara zainteresovanoj javnosti, kao i postavljanje rješenja na svoju internet stranicu. Zakon ne sadrži odredbu koja precizno definiše način dostavlja Rješenja o obaveznoj procjeni uticaja na životnu i Rješenje o odobravanju studije uticaja

Promjene u zakonima o zaštiti životne sredine / okoliša u Bosni i Hercegovini

Stubovi Arhuske konvencije	Zakon o zaštiti životne sredine Republike Srpske (Službeni glasnik RS 71/12, 79/15, 70/20)	Zakon o zaštiti okoliša Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH 15/21)
I. Pristup informacijama		
Pravo na informacije u vezi sa životnom sredinom	Član 35-39. Zakona	Član 38-39. Zakona
II. Učešće javnosti u donošenju odluka		
1. Postupak predhodne procjene uticaja na okoliš		
Učešće javnosti u donošenju odluka-opšte odredbe		
Obavješćavanje javnosti i zainteresovane javnosti o podnešenom Zahtjevu za predhodnu procjenu uticaja	Član 65. stav 4., odnosno član 13. izmjena i dopuna Zakona	Nije direktno propisano, ali se primjenjuje član 40.
Dostavljanje kopije Zahtjeva zainteresovanoj javnosti	Nije propisano	Član 70.stav 1. Zakona
Postavljanje Zahtjeva na internet stranicu	Član 65. stav 4., odnosno član 13. Izmjena i dopuna Zakona	Nije propisano
Obaveza organizovanja javnog uvida u Zahtjev i dokumentaciju i mogućnost dostavljanja mišljenja javnosti i zainteresovane javnosti	Član 65. stav 4., odnosno član 13. Izmjena i dopuna Zakona	Član 70.stav 1. Zakona
Dostavljanje Rješenja zainteresovanoj javnosti koja je učestvovala u postupku javnog uvida	Nije direktno propisano, ali se primjenjuje član 62.	Nije propisano
Postavljanje Rješenja o obavezi izrade studije uticaja na internet stranicu Ministarstva	Član 66. stav 7., odnosno član 14. Izmjena i dopuna Zakona	Član 72.stav 4. Zakona
2. Postupak procjene uticaja na okoliš		
Obavješćavanje javnosti zainteresovane javnosti o podnešenom Zahtjevu za odobravanje studije uticaja	Član 69. stav 3,odnosno član 17. Izmjena i dopuna Zakona	Nije direktno propisano, ali se primjenjuje član 40.
Dostavljanje elektronske kopije Studije zainteresiranoj javnosti i objavljivanje Studije na internet stranici	Nije propisano	Član 75. stav 2.
Obaveza organizovanja javne rasprave i javnog uvida i mogućnosti podnošenja mišljenja	Član 69. stav 5. I stav 6., odnosno član 17. Izmjena i dopuna Zakona	Član 76. stav 1
Objavljivanje obavješćenja o javnoj raspravi na internet stranici Ministarstva nakon objavljivanja u dnevnoj štampi	Član 69. stav 7., odnosno član 17. Izmjena i dopuna Zakona	Nije direktno propisano, ali se primjenjuje član 40.
Dostavljanje Rješenja zainteresovanoj javnosti koja je učestvovala u postupku davanja komentara	Nije direktno propisano, ali se primjenjuje član 62.	Član 79. stav 3.
Postavljanje Rješenja o odobravanju studije uticaja na internet stranici	Član 73. stav 14. odnosno član 20. Izmjena i dopuna Zakona	Član 79. stav 4.
3. Postupak izdavanja Ekološke / okolinske dozvole		
Obavješćavanje javnosti i zainteresovane javnosti o podnšenom Zahtjevu za izdavanje ED u dnevним novinama-obaveza Ministarstva	Član 88. stav 1. Zakona	Član 88. stav 1.
Obavješćavanje javnosti i zainteresovane javnosti o podnšenom Zahtjevu za izdavanje ED putem internet stranice-obaveza Ministarstva	Član 88. stav 1. Izmjena i dopuna Zakona	Član 88. stav 1.
Obavješćavanje javnosti i zainteresovane javnosti o podnšenom Zahtjevu za izdavanje ED putem oglasne ploče-obaveza jedinice lokalne samouprave	Član 88. stav 2. Zakona odnosno član 24. Izmjena i dopuna Zakona	Nije propisano
Obavješćavanje javnosti i zainteresovane javnosti o podnšenom Zahtjevu za izdavanje ED putem internet stranice-obaveza jedinice lokalne samouprave	Član 88. stav 2. Zakona, odnosno član 24. Izmjena i dopuna Zakona	Član 88. stav 2.
Obaveza organizovanja javnog uvida	Član 88. stav 3. Zakona	Član 88. stav 3.
Podnošenje mišljenja, primjedbi i sugestija zainteresovane javnosti	Član 88. stav 4. Zakona	Član 88. stav 4.
Postavljanje nacrtu ED na internet stranicu	Nije definisano	Član 88. stav 5.
Obavješćavanje zainteresovane javnosti o donešenoj ED putem dnevnih novina i na svojoj internet stranici-obaveza Ministarstva	Član 90. stav 4. Zakona	Nije definisano
Obavješćavanje zainteresovane javnosti o donešenoj ED putem dnevnih novina i na svojoj internet stranici-obaveza jedinica lokalne samouprave	Član 90. stav 5.	Nije definisano
Dostavljanje ED zainteresovanoj javnosti koja je učestvovala u postupku davanja komentara	Nije direktno propisano, ali se primjenjuje član 89.	Član 90.stav 1.
III. Pristup pravdi		
Pravo na podnošenje žalbe ili tužbe u upravnom sporu	Član 42. Zakona, dopunjen stavom 3. Izmjena i dopuna Zakona	Član 42.

na životnu sredinu zainteresovanoj javnosti koja je učestvovala u postupcima javnog uvida radi korištenja prava na pravne lijekove, pa se u tom smislu primjenjuju opšte odredbe Zakona o opštem upravnom postupku (član 62. Zakon o zaštiti životne sredine Republike Srpske).

U poglavlju Zakona koje regulište postupak izdavanja Ekološke dozvole Zakon je definisao obavještanje javnosti i zainteresovane javnosti o pokrenutom postupku izdavanja Ekološke dozvole putem internet stranice Ministarstva i jedinice lokalne samouprave. Zakon ne sadrži odredbu koja precizno definiše način dostavlja Ekološke dozvole zainteresovanoj javnosti koja je učestvovala u postupcima, pa se u tom smislu primjenjuju opšte odredbe Zakona o opštem upravnom postupku (član 89. Zakon o zaštiti životne sredine Republike Srpske). Opis navedenih izmjena po članovima nalazi se u tabeli.

Zakon o zaštiti okoliša Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH 15/21)

U postupku od nacrtu pa do usvajanja prijedloga koji je trajao nekoliko godina, zakonske norme su pretrpjele mnogo promjena, da bi na kraju bio usvojen tekst Zakona koji će u velikoj mjeri detaljno implementirati odredbe sva tri stuba Arhuske konvencije. U Zakonu je detaljno obrađen postupak predhodne procjene uticaja na životnu sredinu, odobravanje studije uticaja na životnu sredinu i postupak izdavanja Ekološke dozvole. Zakon o zaštiti okoliša u mnogome prati Izmjene i dopune Zakona o zaštiti životne sredine, po pitanju pristupa informacijama, učešća javnosti u donošenju odluka i pristupa pravdi, sa sitnim razlikama koje su uglavnom tehničke prirode.

Tako zakon ne poznaje direktno obavještanje javnosti o podnešenom Zahtjevu za predhodnu procjenu uticaja, kao ni

u postupku odobravanja Studije uticaja, ali se iz tog razloga na ovaj član primjenjuju odredbe člana 40. Zakona koje su definisale učešće javnosti u postupku donošenja odluka. Zakon također ne poznaje postavljanje dokumentacije na internet stranicu u postupku predhodne procjene radi uvida, kao ni dostavljanje Rješenja zainteresovanoj javnosti koja je učestvovala u postupku predhodne procjene uticaja, dok je u postupku odobravanja studije uticaja propisano dostavljanje Rješenja.

U odredbama Zakona sada su uvršteni članovi koji regulišu detaljnije učešće javnosti u postupku predhodne procjene uticaja, pa je tako definisano dostavljanje kopije Zahtjeva za predhodnu procjenu uticaja zainteresovanim stranama, organizovanje javnog uvida u dokumentaciju sa mogućnošću davanja mišljenja i postavljanje Rješenja o obavezi izrade studije uticaja na internet stranicu. I u postupku procjene uticaja, zakon je propisao dostavljanje elektronske kopije Studije uticaja zainteresovanoj javnosti i objavljivanje iste, obavezu organizovanja javne rasprave i javnog uvida sa mogućnošću davanja komentar, dostavljanje Rješenja kojim se odobrava studija zainteresovanoj javnosti koja je učestvovala u postupku, kao i postavljanje rješenja o odobravanju studije na internet stranicu.

U postupku izdavanja okolinske dozvole zainteresovana javnost se obavještava o podnešenom Zahtjevu u dnevnim novinama i na internet stranici, nacrt Okolinske dozvole se postavlja na internet stranicu, a Rješenje se kao i u postupku odobravanja Studije uticaja šalje zainteresovanim stranama koje su učestvovala u postupku. Opis navedenih novih članova, kao i izmjena po članovima nalazi se u tabeli.

Zaključak

Za Zakon o zaštiti životne sredine i Zakon o zaštiti okoliša može se reći da su u velikoj mjeri usklađeni sa odredbama Arhuske konvencije. Razlike postoje

i one se uglavnom razlikuju oko tehnika obavještanja javnosti o informacijama koje se tiču pokrenutih postupaka, kao i u različitom definisanju obaveza Ministarstava. Ipak usklađenost sa sva tri stuba Arhuske konvencije koje je postignuta usvajanjem Izmjena ili dopuna u Republici Srpskoj, odnosno novog Zakona u Federaciji Bosne i Hercegovine, nije stvarni pokazatelj njene implementacije u praksi. Poteškoće u primjeni Arhuske konvencije sa kojima se u svom radu susreću organizacije civilnog društva, odraz su stvarnog stanja u kome se isti problemi ponavljaju više godina, o čemu će biti više objašnjeno u slijedećem poglavlju.

IMPLEMENTACIJA STUBOVA ARHUSKE KONVENCIJE

Analiza rada

Za potrebe prikupljanja podataka i izrade izvještaja korišteni su Upitnici koji se nalaze u prilogu ovog Izvještaja. Upitnici su poslani na adrese organa vlasti, odnosno institucija, sudova, Ombudsmana u BiH, te na mreže organizacija koje se bave životnom sredinom, EkoBiH mreža i Koalicija za zaštitu rijeka. Od 30 poslanih upitnika prema institucijama, uključujući

i Ombudsmana u BiH, odgovore je dostavilo 9 institucija, a od 9 poslanih upitnika sudovima u Bosni i Hercegovini odgovore je dostavilo dva suda. Od udruženja koja se bave životnom sredinom, stiglo je 9 odgovora, što uključuje i Arhus centre u Bosni i Hercegovini (Sarajevo, Banja Luka, Tuzla, Zenica) koji igraju ključnu ulogu u zaštiti životne sredine. U upiticima su traženi podaci o primjeni sva tri stuba Arhuske konvencije u praksi, a upitnici se razlikuju zavisno od toga da li su poslani institucijama, sudovima, Ombudsmanu u BiH ili udruženjima.

U daljem tekstu, ukratko će biti objašnjena primjena sva tri stuba Arhuske konvencije u domaće zakonodavstvo sa detaljnom analizom primljenih podataka.

Pristup informacijama

U Bosni i Hercegovini informacije o životnoj sredini / okolišu se mogu dobiti po osnovu dva zakona. Zakon o slobodi pristupa informacijama⁴ omogućio je pristup svim informacijama za sva fizička i pravna lica bez obzira na državljanstvo fizičkog lica / sjedište pravnog lica, ne navodeći razloge traženja informacija. Informacije koje se traže mogu se odnositi

⁴ Zakon o slobodi pristupa informacija, član 4 (Službeni glasnik RS br. 20/01, Službene novine FBiH br. 32/01, 48/11, Službene novine BiH br. 28/00, 45/06, 102/09, 62/11, 100/13)

Tabele No.3: Poslanih i primljenih upitnika i sudova

Organi vlasti	Poslani upitnici	Primljeni upitnici
Bosna i Hercegovina	8	3
Republika Srpska	10	4
Federacija Bosne i Hercegovine	11	1
Brčko Distrikt	1	1
Sudovi u BiH	9	2
Ukupno	39	11

na javne organe i to izvršne, zakonodavne, pravosudne, organe koji obavljaju javnu funkciju u skladu sa zakonom, na bilo koji drugi upravni organ ili pravno lice koje je u vlasništvu ili koje kontroliše javni organ.

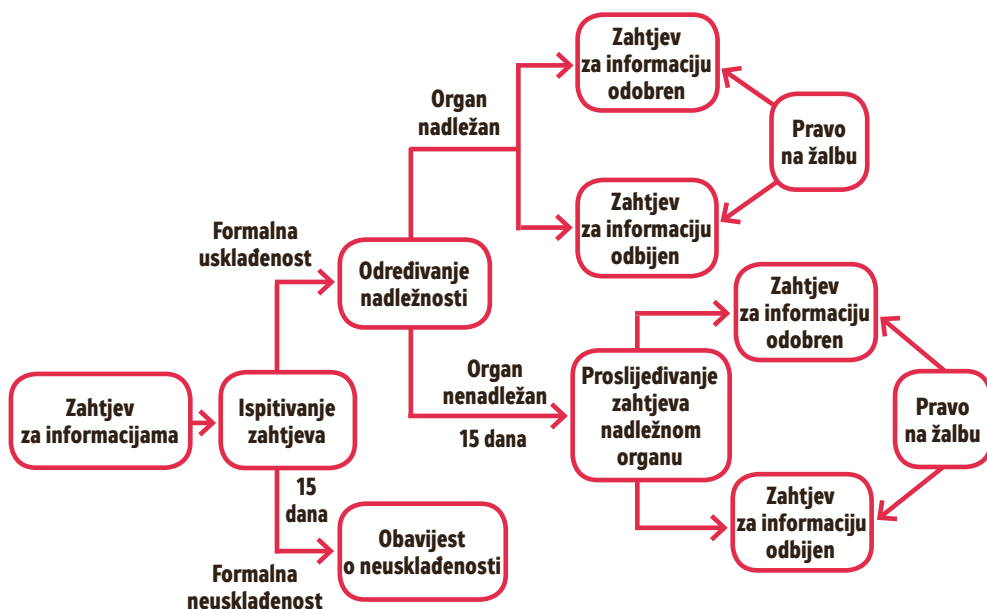
Iste odredbe izvršene su u Zakone o zaštiti životne sredine / okoliša⁵ uz detaljnije navođenje izuzetaka pod kojima se informacije ne mogu dobiti. Pored opštih izuzetaka koji su navedeni u zakonima o slobodi pristupa informacijama: *izuzeci kod funkcija javnih organa, izuzeci kod povjerljivih komercijalnih interesa i izuzeci kod zaštite privatnosti*, razlike u izuzecima navedenim u zakonima o zaštiti životne sredine odnose se na: *povjerljivost informa-*

cija koje se tiču trgovine i industrije i informacije o emisijama koje su bitne za zaštitu životne sredine, ukoliko je to utvrđeno posebnim propisom s ciljem zaštite ekonomskih interesa i prava intelektualne svojine. Ukoliko utvrdi izuzetak, javni organ koji ima informaciju, mora provesti postupak ispitivanja javnog interesa, odnosno utvrđivanje da li bi objavljivanje informacije bilo opravdano ili nije opravdano javnim interesom.

Podnošenjem zahtjeva za pristup informacijama, bilo da je prema zakonima o slobodi pristupa informacijama ili zakonima o zaštiti životne sredine / okoliša, pokreće se upravni postupak po *lex specialis* odredbama tih zakona, pa tako u slučaju pokretanja ovog postupka važe drugačiji rokovi za davanje traženih informacija od nadležnih organa. Tim rokovima, omogućeno je tražiocu informacija da na brži način ostvari svoje pravo pristupa pravdi ukoliko mu je informacija odbijena

⁵ Zakon o zaštiti životne sredine, član 64 i 80 (Službene glasnik RS br. 71/12, 79/15, 70/20)
Zakon o zaštiti okoliša, član 36 (Službene novine FBiH br. 15/21)
Zakon o zaštiti životne sredine (Službene novine BD br. 24/04, 1/05, 19/07 i 9/09)

Procedura pristupa informacijama

Izvor: Pristup informacijama i učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini i administrativnim procesima u BiH.

ili sa istom nije zadovoljan. Na odgovor nadležnog organa, nezadovoljna stranaka može uložiti žalbu drugostepenom organu ili pokrenuti upravni spor, a koji postupci se tada nastavljaju voditi prema zakonima koji regulišu opšti upravni postupak i upravni spor⁶.

2) Učešće javnosti u donošenju odluka

Učešće javnosti, kako je Arhuska konvencija propisala, odnosi se na posebne aktivnosti (član 6.), planove, programe, politike (član 7.), pripreme izvršnih propisa ili opšte primjenjivih zakonskih obavezujućih normativnih instrumenta (član 8.). Sva tri člana propisala su da se učešće javnosti mora obezbijediti u ranoj ili odgovarajućoj fazi postupka kada su još uvijek sve opcije otvorene, pa samim tim, ovim propisom javnost dobija priliku da utiče na donošenje konačnih odluka u pitanjima koje se odnose na životnu sredinu.

U Bosni i Hercegovini, odnosno njenim entitetima i Brčko Distriktu, Arhuska konvencija implemetirana je skoro u potpunosti u odnosu na odluke nadležnih organa prema zakonima o zaštiti životne sredine / okoliša, pa je učešće javnosti predviđeno u ranim fazama izrade Studije uticaja na životnu sredinu, kao i u fazama odobravanja Studije uticaja na životnu sredinu i izdavanju ekološke / okolinske dozvole. Javnost je također direktno uključena u donošenju vodnih akata prema zakonima koji regulišu oblast voda⁷, ali

nije uključena u donošenja dozvola koje su obuhvaćene zakonima koji regulišu građenje i puštanje objekata u rad⁸. Javnost je također uključena u zakonima koji regulišu dobijanje energetske dozvola, pa je tako javnosti omogućeno prisustvovanje javnim raspravama u konkretnim predmetima koji za svoj rad moraju imati energetske dozvole.

U zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko Distrikta nije izostala ni primjena člana 7. Konvencije koja je propisala da javnost mora obavezno biti uključena u ranim fazama ili kada je to moguće u donošenju programa, planova i politika. Primjena ovog člana uvrštena je u donošenje strategija u oblasti životne sredine, kroz odgovarajuće zakone ili podzakonske akte, a učešće građana propisano je kada su u pitanju donošenje prostorne dokumentacije. Na žalost, primjena ovog člana nije adekvatno omogućena u donošenju strategija politika dodjele koncesija, pa se tako na taj način onemogućava neposredno učešće građana u kreiranju ovih politika, kada je moguće uticati na odluke vlada u ranoj fazi.

Aktivnost izrade, predlaganja i donošenja propisa (član 8 Konvencije) također je obuhvatila učešće javnosti kroz odgovarajuće zakone. S obzirom na to, javnosti je omogućeno da učestvuje u pripremi nacrtu zakona za čije donošenje su nadležni odgovarajuća ministarstva, a za usvajanje istih parlamenti / skupštine administrativnih jedinica. Javnosti je također omogućeno učešće u izradi podzakonskih akata (pravilnici) koje pri-

⁶ Zakon o upravnom postupku BiH (Službene novine BiH br. 29/2002, 12/2004, 88/2007, 93/2009, 41/2013 and 53/2016)

Zakon o opštem upravnom postupku

(Službeni glasnik RS br., 13/2002,

87/2007 – ispr., 50/2010 i 66/2018)

Zakon o upravnom postupku (Službene novine FBiH br. 2/98, 48/99)

Zakon o upravnom postupku (Službene novine DB br. 48/2011 – isp, 21/2018 i 23/2019)

Zakon o upravnim sporovima (Službeni glasnik RS br. 109/05 i 63/11, Službene novine FBiH br. 11/05, 48/11, Službene novine BiH br. 19/02, 88/07, 83/08 i 74/10)

⁷ Zakon o vodama, član 124. (Službene

novine FBiH broj 70/06)

Zakon o vodama, član 130. (Službeni glasnik broj 50/06, 92/09, 121/12)

⁸ Zakon o uređenju prostora i građenju, član 47 („Službeni glasnik RS“, br. 40/2013, 2/2015 – odluka Ustavnog suda, 106/2015 i 3/2016 – ispravak, 104/2018 – odluka st. Ustavni sud i 84/2019), Uredba o jedinstvenoj metodologiji za izradu dokumenata prostornog uređenja („Službene novine Federacije BiH“, broj 63/04, 50/07) Zakon o uređenju prostora i građenju, član 37. (Službene novine BD br. 29/08, 18/17, 48/18, 10/20, 29/20, 40/20)

premaju i donose nadležna ministarstva ili lokalne samouprave. Svakako, u ovakvim situacijama postoje izuzeci koji se odnose na stvari hitne prirode, pa je tako javnost isključena u donošenje zakona koji se usvajaju po hitnoj proceduri, iako često takvi zakoni znaju biti sistemski, za čije usvajanje je neophodno učešće javnosti.

3) Pristup pravdi

Pravosudni sistem u Bosni i Hercegovini sastoji se od niza sudova nižih i viših i instanci koje prate podjelu Bosne i Hercegovine po administrativnim jedinicama, kao što je to i predstavljeno u tabeli. Za oblast životne sredine u skladu sa odredbama Arhuske konvencije nadležni su drugostepeni organi (entitetska i kantonalna ministarstva) koji odlučuju po žalbama nezadovoljnih stranaka, kao i sudovi (okružni / kantonalni), pred kojima se pokreće upravni spor protiv odluka organa vlasti, donešenim u postupku po Zahtjevu za pristup informacijama ili u postupcima prema odredbama Zakona o zaštiti životne sredine / okoliša.

Pravo na pristup pravdi u Bosni i Hercegovini u oblasti životne sredine regulistan je dvojako, pa se tako prema sadašnjim zakonskim rješenjima može razlikovati pristup pravdi u upravnim postupcima pokrenutim podnošenjem Zahtjeva za pristup informacijama, odnosno protiv akta organa vlasti sa kojim je stranka koja je pokrenula postupak nezadovoljna. Drugi aspekt pristupa pravdi odnosi se na pokretanje upravnih sporova, podnošenjem tužbi u upravnom sporu i ostvarivanje prava u sudske – upravnom nadzoru. Prema sadašnjim rješenjima, upravni spor se može pokrenuti nakon završenog upravnog postupka pokrenutog Zahtjevom za pristup informacijama ili protiv akata kojim se odobrava Studija uticaja na životnu sredinu ili izdaje Ekološka / okolinska dozvola. Nadalje, protiv odluka sudova koji odlučuju u upravnom sporu, dozvoljeno je dalje korištenje vanrednih pravnih lijekova, zahtjev za vanredno

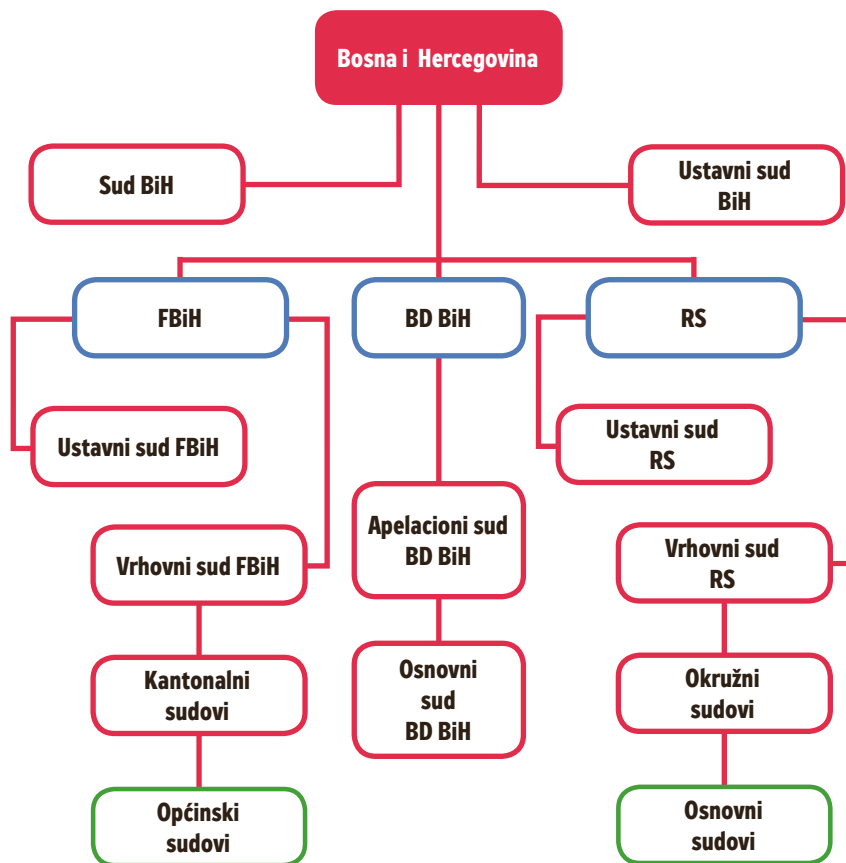
preispitivanje sudske odluke i prijedlog za ponavljanje postupka o kojima odlučuju Vrhovni sudovi.

I. Analiza upitnika udruženja

Upitnik za udruženja koncipiran je u odnosu na praksu stečenu u dosadašnjem radu, pa je tako upitnikom razrađeno pitanje koje se odnosi na pristup informacijama u smislu broja poslanih, odobrenih, djelimično odobrenih, neodgovorenih (ćutanje administracije) i odbijenih zahtjeva. Upitnikom je dalje razrađeno pitanje učešća javnosti u donošenju odluka i to: učešće u postupku odobravanja rješenja o studiji uticaja na životnu sredinu, postupku izdavanja ekološke / okolinske dozvole, postupku donošenja prostorno-planske dokumentacije i učešće u drugom postupku značajnim za životnu sredinu. Pitanje pristupa pravdi, odnosi se na podatke nastale u drugostepenom žalbenim postupku pa se tako traže podaci o broju podnesenih žalbi protiv rješenja ili ćutanja administracije, podaci o usvojenim žalbama ili dobijenim informacijama, podaci o odbijenim žalbama, žalbenim postupcima koji su u toku i broju podnešenih tužbi u upravnom sporu. Pitanje pristupa pravdi odnosi se i na podatke nastale u pokrenutim upravnim sporovima proti odluke javnog organa, podatke o usvojenim i odbijenim tužbenim zahtjevima, te podatke o postupcima koji su u toku. Traženi podaci također obuhvataju broj podnešenih zahtjeva za preispitivanje sudske odluke, broj podnešenih prijedloga za ponavljanje postupka, broj podnešenih prigovora Ombudsmanu u BiH, kao i broj korištenja usluga advokata ili pravnika.

a) Access to information

Pravni sistem u BiH

Izvor: *Demokratija životne sredine: Hromost. Arnika, Eko-forum Zenica. Prag/Zenica 2015.*

	Poslani zahtjevi za pristup informacijama	Informacija dobijena u cjelosti	Informacija dobijena djelimično	Ćutanja administracije	Pristup informacijama odbijen	Podnesene žalbe protiv rješenja ili ćutnje administracije	Žalba usvojena i informacija dobijena	Žalba odbijena	Žalbeni postupak u toku	Broj podnesenih tužbi u upravnom sporu
2017	83	62	7	4	1	6	8	1	0	0
2018	285	112	4	10	6	11	10	1		1
2019	225	143	41	16	20	59	53	1		
2020	360	296	24	56	4	25	22	3		1

Ukoliko se sagledaju dobijeni podaci od udruženja u vezi sa implementacijom prvog stuba Arhuske konvencije, pravu na pristup informacijama, može se uočiti stvarna slika rada ovih udruženja na terenu u borbi za zaštitu i očuvanje prirodne sredine. U periodu od 2017-2020 godine pravna aktivnost udruženja svake godine je rasla, a organi nadležni za davanje informacija su prema dobijenim podacima pokazali veći nivo primjene nadležnih zakona i spremnost na davanje informacija.

Tako je 2017 godine od 83 podnešena zahtjeva, odobreno 62 zahtjeva dok je na 7 informacija odobrena djelimično uz zakonske izuzetke. U 4 slučaja organ nije dao nikakav odgovor (ćutanje administracije), dok je samo u jednom slučaju zahtjev odbijen.

Slične situacije ponavljaju se u idućim godinama, pa je tako 2018 godine podnešeno 285 zahtjeva, od kojih je 112 odobreno u cjelosti, 4 djelimično, dok je u 10 predmeta nastala situacija ćutanja administracije, a na 6 zahtjeva je odbijen odgovor.

U 2019 godini podnešeno je 225 zahtjeva, na 143 je dobijen odgovor, na 41 je djelimično dobijen odgovor, u 16 predmeta je nasalo ćutanje administracije dok je u 6 predmeta pristup informacijama odbijen.

Za 2020 godinu koja je bila najaktiv-

nija, može se reći i daje bila uspješna pa je od 360 podnešenih zahtjeva u 296 zahtjeva dobijen, 24 zahtjeva su informacije djelimično odobreno, dok je 56 predmeta nastalo ćutanje administracije, a u 4 slučaja je zahtjev za pristup informacijama odbije.

Međutim, podaci koji govore o žalbenim postupcima ukazuju na to, da među pojedinim institucijama na svim nivoima u Bosni i Hercegovini postoji izgrađen odnos između službenika i udruženja građana u kome službenici pogrešno primjenjuju zakon ili iz nepoznatih razloga ne odgovaraju na zahtjeve za pristup informacijama. Iz tog razloga, udruženja su primorana koristiti pravo iz trećeg stuba, pravo na pristup pravdi koji se sprovodi po odredbama drugih Zakona. U većini slučajeva, takav drugostepeni postupak se riješi pozitivno, jer je nedavanje informacija zakonski neutemeljeno, pa se čekanje na dobijen informaciju produžava, što je uzrok neadekvatna obučenost službenika.

Tako je u 2017 godini podnešeno 6 žalbi u drugostepenom protiv rješenja ili u postupku ćutanja administracije, dok je u 8 slučajeva drugostepeni organ poništio rješenje i odobrio informaciju, a samo u 1 slučaju žalba je odbijena.

Za 2018 godine može se reći da je

bila aktivnija, pa je tako podnešeno 11 žalbi u drugostepenom protiv rješenja ili u postupku ćutanja administracije, a u 10 slučajeva žalba je odobrena, dok je u 1 odbijena.

Veliki preokret u dobijanju informacija se desio u 2019 godini, prouzrokovan neprimjenjivanjem zakona od strana službenika, pa je tako u 59 slučajeva podnešena žalba u drugostepenom protiv rješenja ili u postupku ćutanja administra-

cije, a 53 slučaja žalba je usvojena, dok je u 1 predmetu žalba odbijena.

I za 2020 godinu se može reći da je bila aktivna pa je tako podnešeno 25 žalbi u drugostepenom protiv rješenja ili u postupku ćutanja administracije, dok je u 22 slučaja žalba usvojena a u 3 žalba odbijena.

b) Učešće javnosti u donošenju odluka

	Učešće pri izradi propisa na nivou BiH	Učešće pri izradi propisa i sl. na nivou RS/FBiH	Učešće pri izradi propisa i sl na kantonalnom nivou	Učešće pri izradi propisa i sl na gradskom / opštinskom nivou	Učešće u postupku odobravanja rješenja o studiji uticaja na životnu sredinu	Učešće u postupku izdavanja ekološke dozvole	Učešće u postupku donošenja prostorno planske dokumentacije	Učešće u drugom postupku značajnom za životnu sredinu
2017	2	15	2	2	2	3	3	6
2018	0	5	1	10	1	5	2	2
2019	0	9	1	3	7	9	2	1
2020	1	19	4	3	6	21	2	10

Kako što je već ranije rečeno, učešće javnosti u donošenju odluka, može se posmatrati sa aspekta posebnih aktivnosti, planova, programa, politika i pripreme izvršnih propisa ili opšte primjenjivih zakonskih obavezujućih normativnih instrumenata. Podaci koji su dobijeni od udruženja govore o aktivizmu civilnog društva koji svake godine sve aktivniji, utičući tako na bitne odluke koje se odnose na životnu sredinu.

Tako je u 2017 godini prilikom izrade propisa na BiH nivou civilni sektor učestvovao 2 puta, dok je mnogo veća aktivnost bila na entitetskom nivou, u 15 slučajeva, što je i razumljivo s obzirom da je oblast

životne zaštite u nadležnosti entiteta.

Mnogo manja aktivnost učešća javnosti bilježi se na kantonalnom i gradskom/opštinskom nivou što je u 2 samo slučaja.

Za 2018 godinu može se reći da je također bila neaktivna u smislu učestvovanja na BiH nivou, dok je na entitetskom zabilježeno 5 slučajeva učešća javnosti pri izradi propisa, na kantonalnom 1, a povećan je broj učešća javnosti na gradskom/opštinskom nivou na 10.

I za 2019 godinu može se reći da neaktivna na BiH nivou u smislu učešća javnosti u donošenju propisa, ali je zato zabilježen veliki broj učestvovanja javnosti na entitetskom nivou u 9 slučajeva, dok je su

na kantonalnom zabilježena samo 1 slučaj učestvovanja javnosti, a na opštinskom/gradskom 3 slučaja.

Iako je bila 2020 godina u kojoj su vladale restriktivne mjere i proglašeno vandredno stanje radi pojave virusa COVID-19, na BiH nivou zabilježeno je 1 učestvovanje javnosti u donošenju propisa, dok je na entitetskom nivou učestvovala 19 puta, na kantonalnom 4 puta, a na gradskom/opštinskom 3 puta.

Slična situacija desila se prilikom učestvovanja javnosti u projektima, odobravanju rješenja o studiji uticaja na životnu sredinu i izdavanju ekološke/okolinske dozvole, što za civilni sektor podrazumijeva konkretnu pravnu aktivnost u konkretnom projektu, putem javne rasprave i javnog uvida.

Tako je u 2017 godini javnost učestovala u 2 projekta u odobravanju Studije uticaja na životnu sredinu i 3 projekta u odobravanju ekološke dozvole, a u 2018 godini u samo 1 projektu odobravanja studije, ali čak u 5 odobravanja ekološke dozvole. Slijedeće dvije godine aktivnosti na ovom polju su porasle, pa je 2019 godine javnost učestvovala u 7 postupaka odobravanja Studije i u 9 postupaka odobravanja ekološke dozvole, dok je u 2020 javnost učestvovala u 6 postupaka odobravanja studije i čak 21 postupak odobravanja ekološke dozvole.

Kada je u pitanju usvajanje strateških dokumenata, u 2017 javnost je učestvovala u 3 postupka, a narednih godina 2018-2020 u 2 postupka. Pored toga, javnost je učestvovala i u ostalim postupcima koji su značajni za životnu sredinu i to 2017 čak 6 puta, dok se ovaj broj naredne dvije godine smanjuje pa je tako 2018 učestvovala 2 puta, 2019 samo 1, dok je u 2020 ovaj broj narastao na 10 učestvovanja javnosti u donošenju odluka u ostalim postupcima značajnim za životnu sredinu.

Govoreći o učestvovanju u izradi zakona, primjedbe, sugestije i mišljenja (komentari) koje daje civilni sektor, bilo da se radi o državnom ili entitetskom za-

konu, praksa je različita. Nekad se dešava da se pojedini komentari usvoje, a da se udruženje koje je iste predalo ne obavijesti, a često su takvi komentari odbijeni.

Praksa Centra za životnu sredinu iz Banja Luke govori o tome da su 2017 godine dostavljeni komentari na izmjene Zakona o dobrobiti životinja u BiH, a da na iste nije odgovoreno, međutim konačni tekst Zakona je uobzirio sve komentare. Ista situacije je i na entitetskom nivou pa je tako zaprimljen odgovor na komentare za prostorno-plansku dokumentaciju na entitetskom nivou gdje su od 19 komentara prihvaćena samo 2 a za ostalih 17 su data obrazloženja koja nisu u skladu sa praksom odgovora na komentare ali se mogu smatrati kao odbijeni. Nadalje, na 18 komentara u postupku javnog uvida za studiju uticaja dobijeni su odgovori u formi pojašnjenja, ali ne i u formi prihvatanja ili odbijanja. U postupku ishodaivanja ekološke dozvole dostavljeno je 7 komentara na koje nisu zaprimljeni odgovori ali postupak izdavanje dozvole je obustavljen.

Centar dalje bilježi da su u 2018 na nivou donošenja entitetskih propisa komentari CZZZ u tri slučaja odbijeni, dva u potpunosti prihvaćeni i jednom djelimično prihvaćeni. Na nivou grada Banja Luka u izradi prostorno planske dokumentacije komentari CZZZ su u 5 slučajeva prihvaćeni, u 6 djelimično prihvaćeni i 8 odbijeni.

U 2019 ispred Centra je podnešeno pet (5) setova komentara koji su se odnosili na entitetske propise, ali niti za jedan nije dobijen odgovor. Pored toga, dostavljeni su komentari na prostorno-plansku dokumentaciju na nivou grada Banja Luka sa jednim komentarom koji je djelimično prihvaćen.

U 2020 Centar je podio ukupno 29 komentara na tri propisa koji se odnose na entitetski nivo, od čega je 10 komentara prihvaćeno, 4 djelimično prihvaćeno a jedan odbijen, dok preostalih 14 komentara su prihvaćeni odbacivanjem dono-

šenja traženogakta. Na lokalnom nivou je podnesen jedan set komentara koji su uzeti u obzir djelimično.

Javnost nije samo učestvovala u postupcima koji su propisali zakoni u odnosu na posebne aktivnosti, planove, programe, politike i pripreme izvršnih propisa ili opšte primjenjivih zakonskih obavezujućih normativnih instrumenta, već je svoj stav u period od 2017-2020 iskazala i drugim zakonom dozvoljenim sredstvima. Tako je javnost vršila pritisak na organe vlast da odustanu od određe-

nih projekata koji su štetni za životnu sredinu ili je svojim učestovanjem doprinijela podsticanju teme zaštite životne sredine široj javnosti.

Organizovanjem građanskih protesta, javnih tribina, javnih rasprava okruglih stolova i ostalih vidova iskazivanja mišljenja i stavova, civilni sektor je zabilježio veliki uticaj na širu javnost koja sve više i više utiče na organe vlasti svih nivoa. Tako je udruženje Eko forum iz Zenice u period od 2017-2020 organizovala ili učestovala u slijedećim aktivnosti:

- Konferencija "Smanjenje hemikalija i onečišćenja izvora pitke vode u ruralnim krajevima"
- Internet prezentacija na konferenciji „BH Diasporic Conference“ održanoj u Washington D.C. SAD o aktivnostima Eko foruma
- Prezentacija nove analize okolišne legislative i učešća javnosti u odlučivanju o okolišu (Arnika, OSCE)
- Učešće u uličnoj akciji "Dana obilježavanja borbe protiv klimatskih promjena"
- Učešće na protestnom skupu stanovnika Kruščice
- Organizacija okruglog stola na temu "Energetsko siromaštvo u BiH"
- Javna tribina na temu "Uticaj zagađenja zraka na javno zdravlje"
- Okrugli sto u Zenici na temu "Procjena uticaja na okoliš" i zakonska regulative koja reguliše ovu oblast
- Prezentacija „Industrijsko zagađenje zraka u Zenici 1892-2018“, na Proširenom tematskom sastanku Odbora za energiju, energetiku i okoliš Akademije nauka i umjetnosti BiH (ANUBiH)
- Završna konferencija projekta Energetsko siromaštvo
- Javno predavanje eksperata US EPA na temu – Uticaj zagađenja na zdravlje ljudi
- Prezentacija „Industrijsko zagađenje: problemi i rješenja“
- Učešće u radu konferencije „Akcioni plan zelenih gradova“ EBRD
- Učešće na Forumu OSCE – Ljudska prava i mir
- Učešće na protestima protiv industrijskog zagađenja zraka u Lukavcu
- Međunarodna konferencija „Borba protiv zagađenja zraka u industrijskim gradovima Evrope“ u organizaciji Udruženja Arnika iz Češke Republike, u Ostravi
- Protestno okupljanje pod nazivom „Građanski protesti BEZ Kompromisa Mittal Napolje pravo na život“
- Učešće na radnom sastanku regionalne mreže ombudsmana u Banja Luci s prezentacijom „Okolinske dozvole – (ne)efikasan instrument države“.
- Prezentacija studije „Analiza transparentnosti principa zagađivač plaća u FBiH“
- Radionica namijenjena novinarima koji izvještavaju o temama zaštite okoliša
- Organizacija javne rasprave o nacrtu „Akcionog plana zeleni grad za Zenicu“
- Prezentacija top liste najvećih zagađivača u BiH, u okviru alternativnog registra zagađivača www.eko.ba
- Učešće na konferenciji o zaštiti od hemikalija koju je u Beogradu organizovala organizacija Alhem

- Protestna šetnja na dan 28.2.2020. koja se istovremeno održala u 9 gradova Balkana
- Učešće na sastanku o implementaciji ekonomske i ekološke dimenzije (Economic and Environmental Dimension Implementation Meeting – EEDIM) i Godišnjem koordinacionom sastanku Arhuskih centara, koji su održani od 14. do 17. oktobra 2019 u Beču, Austrija
- Potpisan sporazum o uspostavljanju Zeničke grupe za ekološki dijalog
- Prezentacija alternativnog izvještaja o realizaciji Kantonalnog Ekološkog Akcionog Plana (KEAP) Zeničko-dobojskog kantona (ZDK)
- Kreiranje web portala „www.eko-prava.ba“ za pravnu pomoć korisnicima koji se bave zaštitom okoliša
- Trening iz upravljanja projektnim ciklusom
- Performans „Ne ministre“ ispred Ministarstava poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Zeničko-dobojskog kantona
- Međunarodna ekološka akcija Eco Kids Support
- Medijska kampanja „Ujedinjeni Balkan za čist zrak“
- Organizacija okruglog stola „Centar za okoliš ZDK“.

U savremenim vidovima komunikacije, udruženja koja se bave životnom sredinom koriste razne metode informisanja šire javnosti, pa tako udruženje CRVENA iz Sarajeva s ciljem pravovremenog informisanja javnosti i praćenja participativnih procesa u gradu Sarajevu, radila je i konitnuirani monitoring jedinica lokalne samouprave, prije svega sjednica na kojima su se donosile odluke vezane za izmjenu prostorno-

planske dokumentacije, snimala i objavljivala audio zapise sa participativnih događaja kako bi omogućili pristup informacijama svima koji nisu mogli biti prisutni. Također, radilil su kratke blog osvrte sa sjednica kako bi građani lakše mogli da prate odluke donesene na sjednicama Gradskog vijeća Grada Sarajeva, među kojima se često nađu teme koje su usko vezane i za zdravu životnu sredinu.

c) Pristup pravdi

	Protiv odluke javnog organa podnesena tužba u upravnom sporu	Tužbeni zahtjev usvojen	Tužbeni zahtjev odbijen	Tužbeni postupak u toku	Podnesen zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke	Podnesena prijedlog za ponavljanje postupka	Podnesen prigovor instituciji Ombudsmana u BiH	Korištene usluge pravnika/advokata
2017	4	4	1	2	0	0	8	3
2018	3	1	0	1	0	0	10	0
2019	4	2	3	1	1	2	52	0
2020	21	4	1	15	2	2	22	

Pravne aktivnosti udruženja koja se bave zaštitom životne sredinom od 2017 rasle su, da bi u 2020 postale ozbiljan korektivni faktor javnih organa u primjeni prava na pristup pravdi. Tako je u period od 2017 do 2019 godine podnešeno u prosjeku 4 tužbe, da bi u 2020 godini ovaj broj narastao na 21. Broj usvojenih i odbijenih tužbenih zahtjeva također varira pa su u 2017 godini usvojena 4, a odbijen 1 tužbeni zahtjev, a u 2018 godini usvojen 1 tužbeni zahtjev, dok odbijenih nema. Međutim, što se tiče postupaka u toku, situacija je drugačija pa je u periodu od 2017 do 2019 godine u prosjeku bilo 2 postupka u toku, u 2020 godini je bilo čak 15 postupaka u toku.

Podnešenje vandrednih pravnih lijekova na odluke sudova (zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke I prijedlog za ponavljanje postupka) nije bilo aktivno 2017-2018 godine, dok je u periodu 2018-2020 ukupno podnešeno 7 vandrednih pravnih lijekova. Kada su u pitanju pritužbe Ombudsmanu u BiH, aktivnosti su znatno rasle iz godine u godinu, pa je tako 2017 godine bilo 8 pritužbi, 2018 godine 10 pritužbi, da bi 2020 godine ovaj broj narastao na 52 prituže. S obzi-

rom na postojanje Arhus centara u BiH, angažovanje usluga advokata bilo je prisutno samo 2017 godine i to 3 puta.

II. Analiza upitnika institucija

Upitnik koji je poslan institucijama u sebi sadrži razrađena pitanja u sva tri stuba, pa se tako u pitanju koje se odnosi na pristup informacijama traži broj zaprimljenih, odobrenih, djelimično odobrenih, odbijenih i odbačenih zahtjeva. U upitniku se također traže podaci koje se traže odnose se na izradu i usvajanje strateških dokumenata i konkretnih projekta, pa se tako traže podaci o učešću javnosti pri izradi propisa značajnih za životnu sredinu, te podaci o učešću javnosti u odobravanju Studije uticaja na životnu sredinu i donošenju ekološke / okolinske dozvole.

a) Pristup informacijama

	Zaprimljen zahtjev za pristup informacijama	Informacija odobrena u cjelosti	Informacija odobrena djelimično	Zahtjev odbijen	Zahtjev odbačen
2017	12	12			
2018	26	25	1		
2019	49	46	3		
2020	34	33	1		
Ukupno	121	116	5		

Prema dobijenim podacima od institucija, zaključiti je da se implementacija prvog stuga Arhuske konvencije, pristupa informacijama, sprovodi u cjelosti, te da nema odstupanja od primjene Zakona. Od ukupno 121 poslanih zahtjeva za pristup informacijama, u 116 predmeta su informacije odobrene u cjelosti, dok je u pet slučajeva informacija odobrena djelimično. Ipak podaci koji su dobijeni od institucija ne pokazuju stvarno stanje u praksi, jer brojevi koji su navedeni ovdje su mnogo veći. Ova analiza iz tog razloga nije u mogućnosti da bude realno predstavljena, jer su institucije svojim neodgovaranjem na upitnike uskratile podatke koje su bitne za ovaj izvještaj.

b) Učešće javnosti u donošenju odluka

Prema dobijenim podacima od institucija, najveća aktivnost učešća javnosti odvijala se prilikom usvajanja pojedinih zakona i podzakonskih akta. S obzirom na gore navedenu neaktivnost institucija u saradnji sa civilnim sektorom (vidi tabelu poslanih i primljenih upitnika), podaci koji su dobijeni najviše se odnose na sektor vode, tj. učešće javnosti u donošenju odluka u oblasti voda.

Javnost je prema dobijenim informacijama u Republici Srpskoj učestvovala samo u donošenju Strateške procjene

za životnu sredinu 2017. godine, dok je u Federaciji Bosne i Hercegovine učešće javnosti u ovom sektoru bilo znatno intenzivnije. Tako je javnost 2017 godine učestvovala u izradi i donošenju Izmjena i dopuna Zakona o vodama, te u postupcima usvajanju strateške procjene uticaja na okoliš Planova upravljanja vodama (2016-2021) za vodna područja rijeke Save i Jadranskog mora, dok je 2018 godine provedeno; učešće javnosti u postupku pripreme Nacrta Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu određivanja granice vodnog dobra i o postupku utvrđivanja pripadnosti zemljišne čestice javnom vodnom dobru; postupku izrade Nacrta pravilnika o uslovima koje mora ispunjavati objekat i mjesto za sakupljanje i neškodljivo uništavanje životinjske lešine, konfiskata i proizvoda životinjskog porijekla namijenjenog utilizaciji i prijevozno sredstvo namijenjeno za njihovo sakupljanje i prijevoz. Za 2019. godine također se može reći da aktivnosti sa aspekta učešća javnosti, pa je tako provedeno učešće javnosti u izradi Nacrta pravilnika o minimumu sadržaja općeg akta o održavanju, korištenju i osmatranju vodnih objekata, dok je 2020. godina, uprkos mjerama koje su bile na snazi radi pojave virusa COVID-19, održano nekoliko konsultacija sa javnosti u postupku priprema po pitanju: Uredbe o metodologiji određivanja najniže osnovne cijene

vodnih usluga u Federaciji Bosne i Hercegovine; Pravilnika o načinu obračunavanja, postupku i rokovima za obračunavanje i plaćanje i kontroli izmirivanja obaveza na osnovu opće i posebnih vodnih naknada; Pravilnika o kupalištima i kriterijumima za utvrđivanje kvalitete vode za kupanje; Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o ekološki prihvatljivom protoku; Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o sadržaju, obliku, uslovima, načinu izdavanja i čuvanja vodnih akata.

III. Analiza upitnika sudova

Upitnik koji je poslan sudovima fokusiran je na pravo na pristup pravdi pa se tako sve informacije koje se traže odnose na poreknute postupke tužbom protiv rješenja kojim je odbijen Zahtjev na pristup informacijama, zatim tužbom protiv rješenja o predhodnoj procjeni uticaja na životnu sredinu i rješenja o odobravanju studije uticaja na životnu sredinu, te tužbom protiv ekološke / okolinske dozvole. Pored toga, traženi su i podaci o podnešenim prijedlozima za ponavaljnje postupka značajnog za životnu sredinu, te podaci o podnešenim zahtjevima za vanredno preispitivanje sudske odluke značajne za životnu sredinu. S obzirom na ishode pokrenutih postupka, traženi su podaci o tužbama, odnosno tužbenim zahtjevima koji su usvojeni, odbijeni i o postupcima koji su u toku.

a) Pristup pravdi

	Tužbe protiv rješenja kojim je odbijen zahtjev za pristup informacijama u životnoj sredini	Tužbe protiv rješenja o predhodnoj procjeni uticaja na životnu sredinu	Tužbe protiv rješenja o odobravanju Studije uticaja na životnu sredinu	Tužba protiv Ekološka / okolinske dozvola	Prijedlog za ponavljanje postupka	Zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke	Tužbe usvojene	Tužbe odbijene	Tužbe odbačene	Obustavljen postupak	Postupak u toku
2017				6		6					2
2018			1	11	1			1		1	10
2019			1	3						3	4
2020				10		2	1		2		9

Upitnik koji je poslan sudovima sadrži u sebi sva pitanja relevantna za njihovo odlučivanje, na osnovu čega bi se trebalo donijeti zaključak o stanju primjene pristupa pravdi. Međutim, kao i kod institucija, tako i sudovi uglavnom nisu pokazali određeni nivo saradnje sa civilnim sektorom, kako bi se ovaj izvještaj predstavio u što realnijem svjetlu. Iz tog razlga, podaci koji su dobijeni ne predstavljaju svarno stanje u oblasti sudstva kada je u pitanju realizacija trećeg stuba Arhuske Konvencije. Podaci koji su dobijeni predstavljaju odgovor samo jednog suda koji je blagovremeno poslao svoje odgovore, dok je drugi sud od kojeg su dobijeni odgovori negira pristustvo pokrenutih sporova.

IV. Analiza upitnika ombudsmana u BiH

Pored ova dva upitnika koji su poslani organima vlasti (institucije i sudovi), za informacije koje su se tražile od Ombudsmana u BiH napravljen je poseban upitnik u kome se traže podaci o zaprimljenim zahtjevima za pristup informacijama, zaprimljenim žalbama koje se odnose na pristup informacijama, zaprimljene žalbe koje se odnose na oblast životne sredine, broj donešenih preporuka i primjera, te broj zapažanja ove institucije. Kada je u pitanju implemetacije drugog stuba, učešća javnosti u donošenju odluka traženi su podaci o učešću javnosti pri izradi propisa značajnih za životnu sredinu i postupku odobravanja izdavanja odobrenja / saglasnosti od strane jedinica lokalne samouprave.

Uloga Ombudsmana u BiH definisana je zakonom o slobodi pristupa informacijama, pa tako Ombudsman u svom radi vrši: *sačinjavanje i dostavljanje informacija, kao što su vodići i opće preporuke koje se odnose na provođenje i primjenu Zakona o slobodi pristupa informacijama; uključivanje u godišnji izvještaj posebnog dijela koji se odnosi na njegove aktivnosti; predlaganje uputstava*

o primjeni ovoga zakona svim nadležnim organima. Pored toga, svaka stranka koja je nezadovoljna dostavom traženih informacija ili ako je takav postupak dugotrajan, može uputiti prigovor Ombudsmanu u BiH radi povrede ljudskih prava.

Kada je u pitanju rad Ombudsmana u BiH za navedeni period traženja informacija 2017-2020, u toj instituciji je ukupno zaprimljeno 62 Zahtjeva za pristup informacijama, 1094 žalbi koje se odnose na pristup informacijama, te 62 žalbe koje se odnose na oblast životne sredine.

S obzirom da odluke Ombudsmana u BiH nemaju obavezujući karakter, već se iste smatraju preporukama ili zapažanjima, ova institucija je bila aktiva u predmetima koji su se odnosili na okoliš odnosno, na proaktivnu transparentnost u smislu davanja informacija u vezi postupka uklanjanja azbesta ili planiranja deponija šljake/pepela, te je također i posebno izdana je preporuka o proaktivnoj transparentnosti u vezi izgradnje bloka 7 u Tuzli. Sve dosadašnje aktivnosti u vezi sa pristupom informacijama obuhvaćene su Specijalni izvještaj o pristupu informacijama ⁹

V. Rezime analize

Arhuska konvencija se u Bosni i Hercegovini provodi direktno kroz dva seta zakona: zakoni o slobodi prisutpu informacijama i zakoni o zaštiti životne sredine / okoliša. Oba seta zakona počela su da se primjenjuju u praksi skoro istovremeno, a njihova primjena 20 godina kasnije nije zaživjela puni kapacitet kao što je trebala. Problemi koji su se javljali u početku, prisutni su i sada, a naponi koji se ulažu da se primjećene nepravilnosti ispravljaju, nisu dovoljni da stvari napokon krenu bez koččenja. I nakon 20 godina od njihovog usvajanja, još uvijek su prisutni razni uticaji i lobiji pod okriljem politike koja se vodi, pa se tako pojedini procesi u zaštiti životne sredine koče i stavljaju u drugi plan. Ipak pritisci koje Evropska unija vrši na organe vlasti u Bosni i Hercegovini, pokazuju da pomaka ima iako su spori.

⁹ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2020020515415139bos.pdf

1) Pristup informacijama

Svaki od stubova Arhuske konvencije imao je svoj period sazrijevanja u praksi, pa je tako pravo na pristup informacijama bilo prvo iskustvo državnih službenika u radu sa ostvarivanjem ovog prava javnosti, kada se civilni sektor pokazao kao bitan korektor uočenih nepravilnosti u njihovom radu. Danas se zakoni primjenjuju uglavnom onako kako je i propisano, sa izuzecima organa koji pogrešno tumače zakon u davanju odgovora na pristup informacijama. Ove uočene i ukazane greške, svoje ispravljanje dožive tek na višim instancama sudova u postupcima po podnešenim tužbama ili vanrednim pravnim lijekovima.

Udruženja koja se bave životnom sredinom postupak prava na pristup informacijama u najvećem broju pokreću po osnova zakona o pristupu informacijama (RS, FBiH, DB). Pojedini organi vlasti u svom radu pogrešno tumače pojedine odredbe zakona, pa se tako često dešava da se neosnovano produži rok za davanje odgovora za pristup informacijama, radi slanja obavještanja treće strane o kojoj se informacijam traži, iako je takvu informaciju sačinio organ od koga se informacija traži.

Pojedini organi još uvijek utvrđuju izuzetak od davanja informacije, pravdajući da nedavanje informacija nije opravdano javnim interesom, a da pri tome ne provode postupak utvrđivanja javnog interesa odnosno, "svake korist i svaku štetu koji mogu proisteći iz davanja informacijama". Nedavanje informacija najčešće se pravda stavom treće strane koja ne dozvoljava da se tražena informacija objavi radi komercijalnih interesa, što je protivno zakonu, jer je javni organ taj koji odlučuje, a ne treća strana. Također, postoje slučajevi u kojima organ traženu informaciju odbije po osnovu drugih zakona koje primjenjuje neposredno u svom radu, a koji se u postupku davanja informacija ne primjenjuju, pa se tako utvrde izuzeci po osnovu

drugih zakona, a ne po osnovu zakona o pristupu informacijama.

U posljednje vrijeme, počinje da se stvara praksa u traženju informacija preduzeća koji su u većinskom vlasništvu organa vlasti koji imaju obavezu davanja informacija. Na takve zahtjeve uglavnom dolaze akti čija forma nije u skladu sa zakonom, pa se dešava da u takvom aktu najčešće fali pouka o pravnom lijeku. To dodatno otežava i usporava pravo na pristup informacijama, a takvi slučajevi završe na višoj upravnoj ili sudskoj instanci.

Još uvijek se dešava da pojedini organi vlasti nedostavljanjem odgovora stvaraju pravnu situaciju "ćutanje administracije", pa se pravo mora tražiti podnošenjem tužbe sudu radi ćutanja administracije. Ovo također dodatno pravi probleme u pristupu informacijama udruženjima prouzrokujući materijalni gubitak, jer se često tražena informacija dostavi nakon podnošenja tužbe i plaćene takse sudu, čime udruženje po pokrenutom sporu gubi oko 200 KM (taksa na tužbu i taksa na presudu).

2) Učešće javnosti u donošenju odluka

Za vremenski period pravljenja ovog izvještaja 2017-2020 može se reći da je po pitanju izmjene zakonodavstva bio najaktivniji u smislu detaljnijeg regulisanja učešća javnosti u donošenju odluka. Kao što je to ranije predstavljeno u ovom izvještaju, fokus usvajanja Izmjena i dopuna Zakona o zaštiti životne sredine i Zakona o zaštiti okoliša stavljen je na učešće javnosti u donošenju odluka koje se tiču životne sredine. Tako je javnost više uključena u donošenje odluka u fazama kada su sve opcije otvorene, a napravljeni su i pomaci po pitanju obavještanju i učestvovanju javnosti u donošenju Studija uticaja na životnu sredinu i ekološke / okolinske dozvole.

Ipak takav sistem učešća javnosti ne

prati savremene tokove informisanja, pa organi vlasti još uvijek nemaju običaj da u komunikaciji sa zainteresovanom javnošću koriste pogodnosti interneta. Akti koja se donose u postupcima (studija uticaja i ekološka / okolinska dozvola) još uvijek se ne šalju putem elektronske pošte, što bi smanjilo troškove komunikacije i omogućilo udruženjima više vremena za pravovremeno reagovanje.

Problemi koje se javljaju tiču se učešća javnosti u donošenju propisa, čime se u pojedinim situacijama grubo krše pojedine odredbe Arhuske konvencije koje se odnose na učešće javnosti i primjenu člana 8. Pojedini organi vlasti još uvijek ne shvataju ozbiljnost namjera civilnog sektora da aktivno učestvuje u zaštiti životne sredine, pa se tako isti zaobilazi prilikom priprema nacrti i / ili prijedloga zakona i podzakonskih akata. Aktivan rad udruženja dovodi do toga, da se uočeni nedostaci otkriju pravovremeneno i tako ukaže i utiče na nepravilnosti koje organi vlasti rade u svom radu. Pored toga, čest je slučaj da zakonodavni i izvršni organi vlasti pripremaju i usvajaju zakone po hitnoj proceduri, iako takvi zakoni zahtijevaju učešće javnosti, jer su sistemski i važni za očuvanje životne sredine.

3) Pristup pravdi

Od samog početka primjene zakona, pravo na pristup pravdi podrazumijevalo je pravo na podnošenje žalbe u upravnom postupku, odnosno podnošenje tužbe u upravnom sporu protiv akta donešenim po osnovu zakona o pristupu informacijama i / ili zakona o zaštiti životne sredine / okoliša. S tim u vezi, razlikuje se dvojaka praksa, u zavisnosti po kom zakonu je pokrenut postupak.

Iako su u primjeni trećeg stuba Arhuske konvencije zakoni uglavnom usklađeni, postoje još uvijek pravne situacije koje sudovi različito tumače. U upravnim sporovima pokrenutim protiv Studije uticaja na životnu sredinu i / ili Ekološke dozvole

pojedini sudovi ne priznaju pravo aktivne legitimacije (pravo na podnošenje tužbe) udruženjima građana koja su učestvovala u postupcima javne rasprave, iako im to pravo pripada po osnovu člana 9. Arhuske konvencije.

Upravni sporovi koji su pokrenuti protiv akta bilo da je u oblasti životne sredine ili po pristupu informacijama vezanim za životnu sredinu još uvijek traju godinama. Dugotrajni procesi u kojima se usvoji tužbeni zahtjev i donese presuda u korist udruženja gube smisao, jer samo podnošenje tužbe i pokretanje postupka i / ili spora ne zaustavlja (ne odlaže izvršenje) proces izgradnje objekta čime se narušava i životna sredina. I ukoliko je u pitanju informacija koja se u sporu dobije nakon nekoliko godina, takva informacija također gubi smisao, jer je projekat u podmakloj fazi izgradnje.

PRIMJENA ARHUSKE KONVENCIJE U PRAKSI

1) Pristup informacijama

Studija slučaja – Deponija šljake i pepela Jezero II

Tokom 2020. godine nevladina udruga iz Sarajeva je dostavila zahtjev za pristup informacijama Federalnom ministarstvu okoliša i turizma, kojim je zahtjevala dostavu podataka o deponiji šljake i pepela Jezero II. Budući da je prekoračen zakonski rok od 15 dana za dostavu informacija, udruženje je dostavilo žalbu zbog šutnje administracije nadležnom ministarstvu. Nakon duže od 6 mjeseci, zaprimljen je odgovor da se udruženje pogrešno pozivalo na član 218. umjesto 216. Zakona o upravnom postupku FBiH, te stoga žalba ne može biti uvažena. Međutim, ovi navodi nisu imali pravno utemeljenje, te je udruženje dokazalo da se pozivalo na član 216. koji mu omogućava pravo na žalbu zbog šutnje administracije. Budući da ni dalje nije zaprimalo odgovor, niti su tražene informacije dostavljene, cijeli slučaj je prijavljen nadležnoj upravnoj inspekciji. Nakon inspekcijuskog nadzora, ministarstvo je nakon duže od 8 mjeseci dostavilo traženu informaciju.

Studija slučaja – Mišljenje pravobranilaštva Republike Srpske

U toku 2016. godine Centar za životnu sredinu iz Banja Luke je Pravobranilaštvu Republike Srpske uputio Zahtjev za pristup informacijama u kome je tražio da se dostave Mišljenja u skladu sa članom 22. Zakona o pravobranilaštvu na Aneks Ugovora o koncesiji za izgradnju i korištenje Termoelektrane Ugljevik 3, opština Ugljevik i Aneks II Ugovora o koncesiji za eksploataciju uglja na ležištu Istok 2, opština Ugljevik. Pravobranilaštvo je nakon toga dostavilo Obavještenje u kome je obavijestila tužitelja da će se rok za dostavljanje informacija produžiti u smislu člana 14. stav 4. Zakona o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske. Nakon toga, dostavljeno je ponovo Obavještenje u kome je u potpunosti odbijeno davanje traženih informacija. Po dobijenom Obavještenju, Centar je podnio žalbu Pravobranionocu Republike Srpske, kao drugostepenom organu u okviru Pravobranilaštva Republike Srpske, a isti je donio je Odgovor na žalbu kojim je odbio navode navedene u žalbi tužitelja. U skladu sa poukom o pravnom lijeku, Centar pokreće upravni spor protiv Odgovora na žalbu pravobranionoca, a po pokrenutom postupku Okružni sud Banja Luka donosi presudu se tužba uvažava i osporeni akt poništava i nalaže Pravobranilaštvu da dostavi tražene informacije. Protiv takve presude, Pravobranilaštvo Republike Srpske podnijelo je Zahtjev za ponavljanje postupka Vrhovnom sudu Republike Srpske koji je u postupku donio presudu kojom se zahtjev odbija. Nakon toga, Centar za životnu sredinu se podneskom obratio Pravobranilaštvu Republike Srpske sa zahtevom donošenja novog akta kojim će se dozvoliti pristup informacijama, skladno uputama Okružnog suda Banja Luka i Vrhovnog suda Republike Srpske. Pravobranilaštvo Republike Srpske je opet donijelo Rješenje kojim je odbilo Zahtjev za pristup informacijama Centra za životnu sredinu. Protiv takvog akta, Centar je početkom 2020. godine ponovo podnio tužbu protiv Rješenja kojim se dostavljanje informacija ponovo odbija, nakon čega je Pravobranilaštvo Republike Srpske dostavilo tražene informacije u cijelosti.

Studija slučaja – Poreska uprava Republike Srpske

Krajem 2018. godine Centar za životnu sredinu iz Banja Luke je poslao Zahtjev za pristup informacijama Poreskoj upravi Republike Srpske u kome je tražio da mu se dostave podaci vezani za plaćanje koncesione naknade za termoelektrane Ugljevik, Gacko i Stanari. Poreska uprava po podnešenom Zahtjevu dostavila Rješenje kojim odbija davanje informacija u cjelosti, pravdajući izuzecima utvrđenim prema Zakonu o poreskom postupku. Na takvo rješenje, Centar je uložio žalbu drugostepenom organu, Ministarstvu finansija, koji je donio rješenje kojim se žalba odbija. Nakon toga, Centar podnosi tužbu i pokreće upravni spor protiv Rješenja Ministarstva finansija, a Okružni sud Banja Luka donosi presudu kojom se tužba uvažava i osporeni akt poništava. Po dobijenoj presudi, Poreska uprava Republike Srpske je krajem 2020. godine dostavilo tražene informacije.

2) Učešće javnosti u donošenju odluka

Studija slučaja – Zakon o zaštiti životinja BiH

Tokom 2017-te godine Parlamentarna skuština BiH je odlučila u hitnu proceduru staviti usvajanje Izmjena i dopuna Zakona o zaštiti životinja BiH, smatrajući kako izmjena samo jednog člana u vezi uzgoja životinja zbog krzna nije od presudnog značaja da bi se vodila redovna procedura i organizovale javne rasprave. Međutim, ekološka nevladina organizacija iz Sarajeva je stavila prigovor na ovakav stav Parlamentarne skuštine BiH, naglašavajući da se time krše osnovna načela Aarhuske konvencije o učešću građana u procesu donošenja okolišnih odluka. Naime, iako Zakon o zaštiti životinja se direktno ne dotiče okolišnih pitanja, ipak član koji reguliše uzgoj životinja zbog krzna nanosi veliku štetu direktno okolišu, pored okrutnosti prema samim životinjama. Nakon što je Parlamentarnoj Skupštini dostavljeno detaljno obrazloženje o kršenju Aarhuske konvencije, odlučili su da Zakon ide u redovnu proceduru te su prvi put u svojoj historiji postojanja organizovali javnu raspravu koja se dotiče indirektno i pitanja zaštite životne sredine.

Studija slučaja – Pravilnici o otpadu FBiH

Tokom 2016./2017. godine vodile su se rasprave oko nezakonitog ukidanja dva pravilnika koja se tiču upravljanja ambalažnim i elektonskim otpadom FBiH. Naime, Federalno ministarstvo okoliša i turizma je donijelo potpuno nezakonitu odluku da stavi van snage pomenute pravilnike bez organiziranja javnih rasprava i uključivanja javnosti u proces donošenja okolišnih odluka, čime je prekršena Aarhuska konvencija. Nevladino udruženje iz Sarajeva je reagiralo na ovakvo nezakonito postupanje i zahtjevalo da se odluka o ukidanju pravilnika povuče, te da se organizira javna rasprava na kojoj će javnost imati mogućnost iskazati svoje mišljenje tim povodom. U konačnici, stav nevladine organizacije je ispoštovan, pravilnici su vraćeni na snagu, a nadležno ministarstvo novčano kažnjeno zbog prekršaja.

3) Pristup pravdi

Studija slučaja – Ekološke dozvole za termoelektrane

U periodu 2016./2017. godine Federalno ministarstvo okoliša i turizma je izdalo više obnovljenih okolišnih dozvola za termoenergetska postrojenja na području Tuzlanskog kantona. Međutim, prilikom izdavanja dozvola nije se vodilo računa o poštivanju drugog stuba Aarhuske konvencije, odnosno nije omogućeno adekvatno učešće javnosti. Zbog navedenog, ekološka nevladina organizacija iz Sarajeva je utužila više takvih dozvola pred nadležnim sudom u Sarajevu. Nakon protoka više od tri godine, sud je donio 4 diskriminatorne presude, kojim se odbacuju tužbeni zahtjevi pod obrazloženjem da tužioc nema sjedište u mjestu gdje se nalazi termoelektrana, te stoga nema mogućnost podnošenja tužbe. Ovakvo obrazloženje suda je u potpunoj suprotnosti sa Aarhuskom konvencijom kojom se omogućava pristup pravdi svim fizičkim i pravnim licima bez obzira na prebivalište, odnosno sjedište. Zbog navedenog, nevladina organizacija iz Sarajeva je podnijela 4 zahtjeva za vanredno preispitivanje sudske odluke Vrhovnom sudu FBiH, ali i žalbu Sekretarijatu Aarhuske konvencije, koji je prihvatio da žalbu razmotri unatoč činjenici da nisu iscrpljeni svi nacionalni pravni lijekovi. Postupci su trenutno u toku.

Studija slučaja – Hidroelektrane na Drini

Tokom 2018. godine izdate su dvije obnovljene ekološke dozvole za hidroelektranu Buk Bijela i HE Foča na rijeci Drini, od strane resornog ministarstva RS. Obzirom da su obje obnovljene ekološke dozvole sadržale takve nedostatke koje su iziskivale poništenje istih, nevladino udruženje iz Sarajeva je podnijelo dvije tužbe nadležnom sudu u Banja Luci. Iako su ekološke dozvole sadržavale niz proceduralnih nedostataka, ključan nedostatak se odnosio na datum podnošenja zahtjeva za izdavanje obnovljenih ekoloških dozvola od strane investitora. Naime, u oba slučaja zahtjev je stigao sa zakašnjenjem, te je obaveza ministarstva bila da odbaci zahtjev, umjesto što ga je uvažila i ishodovala dozvole potpuno nezakonito. Budući da su ova dva predmeta razmatrana od strane različitih sudija, dobijene se i dvije potpuno oprečne presude. Za HE Buk Bijela, donesena je pozitivna presuda kojom se uvažava tužbeni zahtjev, međutim za HE Foča sudija je u presudi iznio netačne navode kako je zahtjev za izdavanje dozvole podnesen u roku, navodeći „izmišljeni“ datum za koji apsolutno ne postoji niti jedan valjan dokaz. Ovo je klasičan primjer kršenja nacionalnog zakonodavstva ali i Aarhuske konvencije o nepristrasnom suđenju i pravičnosti vođenja sudskog postupka.

PROVEDBA ARHUSKE KONVENCIJE DOBA VIRUSA COVID-19

Nelegalna gradnja hidroelektrana

Sažetak slučaja:

U južnom dijelu Bosne i Hercegovine (točnije u Republici Srpskoj, jednom od dva državna entiteta) grade se dva projekta privatnih investitora malih hidroelektrana na gotovo netaknutim rijekama, Bjelava i Mala Bjelava, bez potrebnih dozvola. Zaštitnici prirode sumnjaju da bi još jedna gradnja na Vrhovinskoj rijeci mogla biti protuzakonita. Ulagači iskorištavaju vladine mjere za borbu protiv pandemije COVID-19. Kako bi spriječili uništavanje ovih rijeka, zaštitnici okoliša pozivaju državne organe da odmah zaustave bespravnu gradnju.¹⁰

Srž problema:

Bosna i Hercegovina je jedna od posljednjih europskih zemalja koja se još uvijek može ponositi svojim divljim i prirodnim rijekama koje pružaju utočište za više od četvrtine svih ugroženih europskih vrsta riba koje žive u tekućim vodama. Na 240 vodotoka već je izgrađeno preko 120 brana i malih hidroelektrana. Predlaže se još nekoliko stotina drugih, što je izazvalo velike polemike u javnosti zbog mogućeg gubitka pitke vode i štete po okoliš. Tijekom nacionalnog zatvaranja zbog COVID-19, neki su investitori počeli graditi kontroverzne projekte unatoč nedostatku potrebnih dozvola.

Kršenje zakona i/ili ljudskih prava:

Srbijeputevi doo dobili su od Ministarstva energetike i rudarstva Republike Srpske ugovor o koncesiji za dvije male hidroelektrane, Bjelave i Mala Bjelava, obje na istoimenim rijekama u općini Foča. Tvrtka je također dobila dozvolu za izvršili geološka istraživanja, ali nisu proveli niti EIA proces niti postupak izgradnje propisan zakonom. Aktivisti imaju video dokaze od 16. travnja 2020. da je tvrtka započela bespravnu gradnju. Osim toga, budući da službeno nisu izdane nikakve dozvole, zainteresirana javnost nije imala informacije o projektu te je bila uskraćena za iznošenje svojih zabrinutosti, pitanja i komentara. U pogledu male hidroelektrane Hotovlje na Vrhovinskoj rijeci u općini Kalinovik, Delaso doo. i Ministarstvo energetike i rudarstva Republike Srpske zaključili su ugovor o koncesiji 2019. godine; tvrtka ima pravomoćne dozvole za izgradnju ribogojišta. Ministarstvo je 3. ožujka 2020. godine donijelo rješenje kojim se navodi da tvrtka nije dužna provoditi postupak procjene utjecaja na okoliš. Aktivisti za zaštitu okoliša imaju foto i video dokaze od 16. travnja 2020. da je počela gradnja za koju sumnjaju da bi mogla biti mala hidroelektrana. Ako Delaso doo. je doista već započela gradnju bez građevinske dozvole, tada tvrtka krši zakone o uređenju prostora i građenju Republike Srpske.¹¹

¹⁰ Peter Drivosik et. al., 2020 Environmental destruction in times of coronavirus available at <https://english.arnika.org/publications/environmental-destruction-in-the-time-of-coronavirus>

¹¹ Sve veće uništavanje prirode u vrijeme pandemije – širenje hidroelektrana pod zaštitom policijskog sata (CZZS, priopćenje za javnost, 21. travnja 2020.); Investitori koji iskorištavaju korona krizu za izgradnju pet malih hidroelektrana u Bosni i Hercegovini (Balkan Green Energy News, članak, 23. travnja 2020.) Entitet bosanskih Srba negira ignoriranje ilegalnih elektrana (Balkan Insight, članak, 27. travnja 2020.)

REGISTAR ZAGAĐIVAČA I DOMET ZAGAĐENJA (PRTR)

U Bosni i Hercegovini postoje procesi čija implementacija teče jako sporo, a odlaganjem se građanima Bosne i Hercegovine svakim danom sve više narušava zdravlje i okolina u kojoj žive. REGISTAR ZAGAĐIVAČA I DOMET ZAGAĐENJA (PRTR) obaveza je koju je Bosna i Hercegovina trebala ispuniti i početi sa primjenom donešenih zakona i podzakonskih akta prije više od 10 godina. Postojanje PRTP registra uspostavljeno je Protokolom o registrima ispuštanja i prijenosa onečišćujućih tvari uz konvenciju o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima životne sredine / okoliša (Arhuska konvencija).

Republika Srpska

Prema definiciji koja se nalazi u Zakonu o zaštiti životne sredine (Službeni glasnik Republike Srpske broj 71/12, 79/15 i 70/20) u članu 14 Zakona „registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija je elektronska baza podataka o postrojenjima i zagađivanjima, uspostavljena kao jedinstveni registar o ispuštanju, prenosu i odlaganju zagađujućih materija u životnu sredinu iz pojedinačnih izvora zagađivanja.“ Članom 102. Zakona o zaštiti životne sredine propisano je da Republički hidrometeorološki zavod vodi Registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija u skladu sa Pravilnikom o metodologiji i načinu vođenja registra postrojenja i zagađivača (”Službeni glasnik Republike Srpske” br. 92/07). Na internet stranici RMZRS¹² nalazi se tekstualni dio sa opisanim zakonskim obavezama i ovlaštenjima, ali zvanično registar ne postoji.

Federacija Bosne i Hercegovine

Zakon o zaštiti okoliša (Službene novine Federacije BiH broj 15/21) ne poznaje definiciju registra, a prema član 23. stav 1. Zakona „Federalno ministarstvo vodi elektronske registre o zagađivačima, zagađenjima i postrojenjima u kojima su prisutne opasne tvari koji predstavljaju osnov za izvještavanje u skladu sa zakonskim obavezama i međunarodnim ugovorima, uključujući one koji proizilaze iz Kijeuskog protokola i Arhuske konvencije o pristupu informacijama.“ Trenutno je na snazi Pravilnik o registrima postrojenja i zagađivanjima (Službene novine FBiH broj 82/07) donesen po osnovu Zakona o zaštiti okoliša iz 2003. godine, koji je prestao da važi. Prema članu 146. važećeg Zakona, ministar mora donijeti novi Pravilnik o registrima postojanja i zagađivanjima u roku od jedne godine od usvanjanja novog Zakona, što je prva polovina 2022. godine. Do tada, primjenjuje se pravilnik iz 2007. godine. Na službenoj stranici Federalnog ministarstva okoliša i turizma¹³ postoje opisane zakonske obaveze, uputstva i ostali materijali koji više govore o ovom registru, kao i link za ulazak u registar u koji se ne može ući.

Brčko Distrikt BiH

Zakon o zaštiti životne sredine Brčko Distrikta BiH (Službene novine Brčko Distrikta BiH broj 24/04, 1/05 19/07, 09/09) ne poznaje definiciju registra. Prema članu 28. Zakona Registar postrojenja i zagađivača vodi nadležno odjeljenje za zaštitu životne sredine u Vladi, a prema članu 112. Zakona šef odjeljenja nadležnog za zaštitu životne sredine i Vlada odgovoran je za donošenje Pravilnika o registrima postrojenja i zagađivanjima. Pravilnik, kao i registar još uvijek ne postoje.

¹² <https://rhmzrs.com/zivotna-sredina/registar-postrojenja-i-zagadivaca>

¹³ <https://www.fmoit.gov.ba/bs/okolisne-dozvole/registri-i-izvjesivanje>

Rezime

Svi zakoni o zaštiti životne sredine koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini iste su godine donijeli odredu koja regulište postojanja Registra postrojenja i zagađivača, pa su i pravilnici u entitetima donešene u približno u isto vrijeme. Od tada je prošlo 14 godina, a registri još uvijek ne postoje. I pored stalnih podsjećanja organizacija civilna društva da je ovaj registar neophodan kako bi se registrovali i objavili zagađivači, nadležne institucije nisu našle dovoljno dobre razloge za njegovo uspostavljanje i objavljivanje. Do sada su otklonjene sve zakonske prepreke kako bi se registar uspostavio i objavio, ali uticaji koji su prisutni na društveno političkoj sceni, ne dozvoljavaju završetak ovih aktivnosti.

Registar postojanja i zagađivača je jako bitna stvar u Bosni i Hercegovini, u smislu zaštite životne sredine. Njegovim postojanjem javnost dobija priliku da se upozna sa stvarnim stanjem broja zagađivača, koji svojim radom neposredno prijetu zagađenju životne sredine i narušavanju zdravlja ljudi. Uspostavljanje registra trenutno još uvijek nije akuelna tema, jer bi njegov nastanak za sobom povukao pitanje plaćanja naknade u skladu sa načelom zagađivač plaća, a to bi značio veliki trošak za privredu. Bez obzira na to istrajnost organizacija civilnog društva na ukazivanje potrebe postojanja registra će se nastaviti kao i do sada, ukazivanjem na konkretne primjere zagađenja životne sredine koristeći sve zakonom dozvoljene vidove izražavanja.

AARHUSKA KONVENCIJA, EUROPSKE DIREKTIVE I KONVENCIJE U ZAKONIMA BOSNE I HERCEGOVINE

Prvi susret s izravnom primjenom Aarhuske konvencije na domaće pravo dogodio se donošenjem zakona o slobodi pristupa informacijama na svim razinama. Bila je to prva ozbiljna implementacija gotovo cijele konvencije u domaće zakonodavstvo. Nakon toga, vlasti Bosne i Hercegovine počele su implementirati stupove Aarhuske konvencije u zakon transponiranjem europskih direktiva koje reguliraju pravo na pristup informacijama, sudjelovanje javnosti u donošenju odluka i pristup pravdi.

Publikacija *Pristup informacijama i sudjelovanje javnosti u donošenju odluka o okolišu u Bosni i Hercegovini Prostorno planiranje, EIA, proces izdavanja okolišnih i građevinskih dozvola: sveobuhvatna smjernica kroz okolišno-administrativne procese*¹⁴ bavi se svim direktivama koje su i u kojoj mjeri implementirane u domaće zakonodavstvo. Razdoblje sadržano u publikaciji uključuje analizu odnosa primjene europskih direktiva u domaće zakonodavstvo do 2016. godine i obuhvaća sljedeće direktive:

1. **IPPC direktiva** – Direktiva 2008/1/EZ o integriranom sprječavanju i kontroli onečišćenja (IPPC direktiva)
2. **EIA Direktiva** – Direktiva EIA (85/337/EEC) javni i privatni projekt
3. **SEA Direktiva** – SEA Direktiva (Direktiva 2001/42/EC) procjena učinaka određenih planova i pro-

¹⁴ Arnika, Centar za zaštitu životne sredine Banja Luka, 2016 Pristup informacijama i javnost Sudjelovanje u donošenju odluka o okolišu u Bosni i Hercegovini, str 15-21, dostupno na english.arnika.org.

- grama na okoliš (SPUO direktiva)
- Direktiva o informacijama o okolišu** – Direktiva 2003/4/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 28. siječnja 2003. o javnom pristupu informacijama o okolišu i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 90/313/EEC)
 - Direktiva o sudjelovanju javnosti** – Direktiva 2003/35/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 26. svibnja 2003. kojom se predviđa sudjelovanje javnosti u izradi određenih planova i programa koji se odnose na okoliš i izmjenama u pogledu sudjelovanja javnosti i pristup pravosuđu Direktive Vijeća 85/337/EEZ i 96/61/EZ
 - Direktiva o industrijskim emisijama** – Direktiva 2010/75/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenog 2010. o industrijskim emisijama
 - ESPPO konvencija** – Konvencija o procjeni utjecaja na okoliš u prekograničnom kontekstu

Šta je novo?

Ovo izvješće obuhvaća izvještajno razdoblje od 2017. do 2021. godine i odnosi se na prenošenje europskih direktiva i konvencija u zakone koji se bave zaštitom okoliša.

1. Direktiva o informacijama o okolišu

Odredbe članka 7. kojima se određuju prijevoznici za vođenje Upisnika ispuštanja i prijenosa onečišćujućih tvari, kao i odredbe koje propisuju obvezu država članica poduzimanja potrebnih mjera, kako bi prijevoznici organizirali vođenje evidencije o podaci relevantni za okoliš, preneseni su iz navedene Direktive. Te su nositelji podataka dužni učiniti dostupnima javnosti, posebice putem računalnih telekomunikacijskih i elektroničkih tehnologija.

2. Direktiva o sudjelovanju javnosti

Odredbe članka 2. koje se odnose na sudjelovanje javnosti u pogledu dostupnosti informacija o aktualnim programima i planovima koji se provode u području okoliša, kao i odredbe stavka 2. članka 6. Direktive, koja propisuje obvezu objavljivanja na web stranicu, prenesene su iz navedene Direktive. obavijest o javnoj raspravi i studiji utjecaja na okoliš, čime su djelomično preuzele obveze iz odredbi koje propisuju obvezu uključivanja javnosti u postupak procjene utjecaja projekata na okoliš.

3. Direktiva o industrijskim emisijama

Iz navedene su Direktive prenesene odredbe članka 12., koji uključuje utvrđivanje sadržaja zahtjeva za izdavanje okolišne dozvole, kao i članka 26. Direktive koji utvrđuje obvezu država članica da poduzmu odgovarajuće mjere u slučaju značajnih negativni utjecaji na okoliš. nastaju zbog rada industrijskih postrojenja.

4. ESPPO – Konvencija o procjeni utjecaja na okoliš u prekograničnom kontekstu

Iz navedene konvencije prenesene su odredbe koje se odnose na neposrednu primjenu navedene konvencije, što podrazumijeva pokretanje postupka prekograničnog utjecaja u projektima koji mogu imati prekogranični utjecaj, kako je prethodno propisano.

MEHANIZMI USKLAĐENOSTI ARHUSKE KONVENCIJE I BIH

Kao što je i objašnjeno u prvom Izvještaju iz sjene sprovođenja Arhuske konvencije u Bosni i Hercegovini, 2017, mehanizmi usklađenosti podrazumijevaju upotrebu konkretnih metoda usklađenosti zakonodavstva članica sa Arhuskom konvencijom. Tako postoje 4 načina usklađenosti i to:

- **članica može podnijeti zahtjev o usklađenosti druge članice;**
- članica može podnijeti zahtjev o sopstvenoj usklađenosti;
- Sekretarijat Arhuske konvencije može uputiti preporuku Komitetu;
- javnost može komunicirati o usklađenosti članice sa konvencijom.

Ovaj mehanizam iskoristila su udruženja Aarhus centar u BiH iz Sarajeva i Centar za ekologiju i energiju – Aarhus centar Tuzla Arhus koristeći pravo javnosti da može komunicirati o usklađenosti članice sa konvencijom.

Tako su ove organizacije podnijele Communication to the Aarhus Convention Compliance Committee¹⁵ u kome navode da je prilikom odlučivanja sudova došlo do grubog kršenja odredaba pojedinih zakona i Arhuske konvencije. Kako je u prijavi navedeno, sudovi koji su odlučivali po tužbama radi osporavanja Okolin-skih dozvola u tri predmeta, iste su odbili osporavajući pravo udruženja Association for the Protection and Promotion of the Environment, Nature and Health EKOTIM from Sarajevo za podnošenje tužbe da nema sjedište u opštinama u kojima se nalaze projekti za koji su donesene okolišne dozvole.

Ovim postupkom organizacije civilnog društva iskoristile su još jedan od načina zaštite životne sredine, koristeći svoje pravo dato članom 15. Arhuske konvencije koji se odnosi na korištenje mehanizama usklađenosti sa konvencijom. Podnoseći prijavu koja se tiče sudskih odluka, a koja prijava je prihvaćena prije iskorištenih svih domaćih pravnih lijekova što je na neki način presedan u radu komiteta, ukazano je na nedosljednu i selektivnu prijemnu zakonskih odredbi. Bosna i Hercegovina se po prvi put našla na listi članica koje su prekršile odredbe FBIH Zakona o zaštiti okoliša, Zakona o upravnim sporovima i Arhuske konvencije. S obzirom na primjenu zakona u odnosu na Arhusku konvenciju, a kako je to navedeno u dijelu rezime analize upitnika, u budućem periodu civilni sektor će biti mnogo više aktivniji koristeći međunarodne mehanizme pravne zaštite.

PROGON AKTIVISTA

Nelegalni progon se nastavio i u periodu 2017-2020 prema aktivistima koji su otvoreno stali protiv izgradnje mini hidroelektrana na rijekama i rječicama u pojedinim lokalnim zajednicama. Napadi se odnosi na organizovane grupe koje štite svoje rijeke od „napada“ investitora bagerima, kao i na život i imovinu pojedinaca. U takvim napadima često se koriste brutalne metode zastrašivanja javnosti kako bi se ostvarili ciljevi investitora, odnosno izgradnja mini hidroelektrana u ovim slučajevima. U opisu se nalaze konkretni slučajevi napada na aktiviste koji su se desili u navedenom periodu.

¹⁵ UNECE 2020, Communication to the Aarhus Convention Compliance Committee, available at: [fr:Aarhus_Center_BiH_BosniaHerz_26.01.2020_Redacted.pdf](https://www.aarhusconvention.com/fr/Aarhus_Center_BiH_BosniaHerz_26.01.2020_Redacted.pdf)

Slučaj Kruščica

1) Napad na mostu na rijeci Kruščici

Napad na most na rijeci Kruščici U proteklom razdoblju stotine ljudi mirno su blokirale most u Kruščici kako bi spriječili ulazak strojeva u korito rijeke, a time i početak izgradnje hidroelektrane. Istovremeno, prosvjednici su dopustili prolaz osobnim automobilima i drugim prometom koji nije vezan za namjeravanu gradnju. Rano ujutro, 24. kolovoza, dva-deset i drugog dana prosvjeda, policija je brutalno napala skupinu od 40 ljudi, većinom žena od kojih je jedna bila trudna, koja je trenutno na mostu. Prosvjednici nisu provocirali policiju, niti su pružali otpor policiji, ali su ipak nasilno uklonjeni kako bi se omogućio pristup građevinskoj opremi preko mosta. Tijekom intervencije, policajci su vrijeđali žene, upućivali im neprimjerene komentare sa seksualnim konotacijama, vukli odjeću i tradicionalne marame. Nakon policijske akcije, najmanje 27 žena i 2 muškarca moralo je dobiti hitnu medicinsku pomoć zbog zadobivenih ozljeda, uglavnom modrica i kontuzija. Prvo su liječničku pomoć potražili u najbližoj bolnici u Vitezu gdje su odbijeni pa su morali putovati 15 kilometara do grada Travnika. Od liječničke službe zatražili su dokaz o povredama i bili spremni platiti obaveznu naknadu od 50 KM. Međutim, liječnička služba je odbila izdati dokaze o ozljedama. Više od 27 osoba privedeno je i ispitivano 7 sati u policijskoj postaji u Vitezu.

Ministarstvo unutarnjih poslova Srednjobosanskog kantona, nadležno za policiju, odmah se oglasilo priopćenjem u kojem tvrdi da je postupilo na temelju prethodno izrađenog plana sjedišta policije u Travniku uz suglasnost MUP-a Srednjobosanskog kantona. kako bi se cesta blokirana građanima učinila dostupnom. No, bilo je jasno da je stvarni cilj ove akci-

je očistiti put za izgradnju, a ne omogućiti odvijanje cestovnog prometa. Kako je već spomenuto, prosvjednici nisu blokirali put osobnim automobilima, kamionima šumarskog poduzeća i svim ostalim koji nisu povezani s investitorom, te ostalim prometom. Štoviše, radnici i strojevi Higracn Pvt. Investitor doo Sarajevo bio je odmah iza policijskih linija i mogao je prijeći most do lokacije na kojoj je planirana hidroelektrana čim su ljudi „uklonjeni“. Takva situacija dovodi do sumnje da su se državne oružane snage mogle zloupotrijebiti za provođenje privatnih interesa umjesto za zaštitu javnog reda. Ministarstvo negira sve navode o neutemeljenom nasilju i inzistira da tijekom cijele intervencije nije bilo ozlijeđenih, iako snimci koje su snimili sudionici blokade, njihovi iskazi i protokoli liječničke službe dokazuju suprotno..

2) Napad na kuću Mike Tibolda

U srijedu, 25. studenog 2020., u ranim jutarnjim satima, nepoznati počinitelji kamenovali su kuću jedne od hrabrih žena sela Kruščica – Tahire Tibold, prve žene ikada izabrane za predsjednicu Mjesne zajednice. Ekološke skupine uvjerene su da je napad povezan s Tiboldovom borbom za spašavanje rijeke Kruščice od izgradnje štetnih malih hidroelektrana od strane privatnog investitora.

Kako ističe MZ u svom priopćenju, činjenica da se radi o napadu na izabranog zastupnika čini cijeli incident još ozbiljnijim: *“Nećemo tolerirati nasilje. Ovo nije samo napad na jednu ženu, vašu sugrađanku, već i na pravni i ustavni poredak Bosne i Hercegovine, s obzirom da Tibold predstavlja sve mještane koji su je izabrali i dali joj legitimitet. Ovo je samo jedan u nizu kukavičkih napada ljudi koji ne znaju kako se nositi sa ženom koja ne popušta ucjenama, podmićivanjem i prijetnjama. Otkako je preuzela dužnost, postojao je stalni pritisak na nju i njezinu obitelj. Govor mržnje i gnusne*

laži ispisivali su se na društvenim mrežama, suptilno se prijetilo uživo i na taj način prešlo na fizički napad.“

Slučaj Zelena Neretva

Član nevladine organizacije Zelena Neretva fizički je zlostavljan u svom rodnom Konjicu u blizini Sarajeva u srpnju 2019. U ekološkoj organizaciji koja brani Nere-tvu uvjereni su da je agresija povezana s njihovim djelovanjem.

„Jutros u 10:35 napadnut je aktivist Udruge Zelena Neretva Konjic dok je obavljao uobičajene poslove nadzora rijeke Neretve. Kao reakciju nepoznati napadači su mu nasilno oduzeli foto-aparat. Nakon njegovog zahtjeva da mu vrati kameru, uslijedio je fizički napad u kojem je aktivist zadobio lakše ozljede, a mobitel mu je uništen“, objavila je organizacija na svojoj Facebook stranici. Kasnije je organizacija objavila imena navodnih napadača. Prema navedenoj objavi, incident je potom prijavljen policiji i očevid je u tijeku.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Arhuska konvencija nije implementirana u cjelosti u zakone Bosne i Hercegovine. Iako je prošlo 20 godina odkako su usvojeni prvi zakoni koji su u svoje odredbe uvrstili njene odredbe, koraci koje su vlasti u BiH napravili do sada nisu dovoljni. Zaostajanje u provedbi, vlasti pravdaju najčešće nedostatkom političke volje kao najbitnijeg faktora na tom putu. Nacionalizam pod plaštom demokratije narodu Bosne i Hercegovine zasjenio je stvarne potrebe građana, egzistencijalne, socijalne, društvene, a o zaštiti životne sredine slabo se i priča. Uticaj politike na sve segmente života, posebno se odrazio na formiranje i rad administrativnih jedinica, u kojima često rade službenici zaposleni po partijskoj, rodbinskoj ili prijateljskoj liniji bez kvalitetno stečenog znanja za dosljednu primjenu Arhuske konvencije. Korupcija je sveopšte prisutna, pa je uticaj industrijskih i privrednih lobija, kao i bogatih pojedinaca, na svim nivoima vlasti u BiH veoma jak. Sve ovo dovelo je do toga da se životna sredina „rasprodaje“ u cilju namirenja ličnih, a pod velom javnog interesa i boljeg života građana. Danas je Bosna i Hercegovina izuzetno plodno tlo za bogaćenje. U takvom okruženju, stanovnici lokalnih zajednica uz pomoć organizacija civilnog društva sve više otvoreno staju protiv pojedinaca shvativši da od njihovih loših projekata profit stiču samo oni, koji istovremeno i uništavaju životnu sredinu. Životna sredina je jedino što je građanima još ostalo, netaknuto kako tako, jer politika koja se vodi posljednjih 25 godina urušila je svaku nadu za bolji i zdraviji život na ovim prostorima.

Ojačani civilni sektor (udruženja koja se bave zaštitom životne sredine) osnivanjem 4 Arhus centra u Banja Luci, Sarajevu, Tuzli i Zenici tokom godina postao je uticajni i korektivni faktor na stvaranje dobre prakse, stanuvši uz građane u zaštiti

prava na zdravu životnu sredinu. Građani lokalnih zajednica sve više se zanimaju kako i na koji način organi vlasti „rasprodaju“ prirodna bogatstva, a o čemu govori osnivanje sve više udruženja kojima je stalno do lokalne životne sredine. Zadnjih godina povećan je broj pokrenutih pravnih postupaka protiv odluka koje su štetne po životnu sredinu. I to nije jedini put koji građani koriste, a o čemu govore mnogobrojni primjeri građana u lokalnim zajednicama koji su spremni braniti „svoju“ prirodu na različite načine. U toj borbi, Arhuska konvencija i primjena njenih stubova ima vrlo bitnu ulogu, omogućujući javnosti prikupljanje informacija, učestovanje u donošenju odluka koje se tiču životne sredine i pravnu borbu u zaštiti svojih prava.

Da bi se Arhuska konvencija mogla u potpunosti primijeniti, kako u teoriji tako i u praksi, organi vlasti moraju ozbiljno shvatiti probleme na koje organizacije civilnog društva nailaze i ukazuju. U dosadašnjem tekstu analize, date su mišljenja i preporuke u odnosu na primjenu Arhuske konvencije sa osvrtom konkretno primjere iz prakse. Preporuke koje se daju o ovom izvještaju, rezultat su primjećениh nedostataka, kako u samoj primjeni Arhuske konvencije, tako i na građenje odnosa civilnog društva i organa vlasti, kako bi zajedno zaštitili prirodu Bosne i Hercegovine. Zbog toga, u budućem periodu potrebno je:

1) Edukovati državne službenike

Edukacija koja se sprovodila do sada, uključujući i sudsku praksu koja je uticala na rad državnih službenika, pokazala se kao korisna u primjeni stubova Arhuske konvencije. Međutim, ovo se uglavnom odnosi na drugostepene organe uprave odnosno ministarstva, dok je edukacija opštinskih i gradskih službenika još uvijek u zaostatku, a na što ukazuju podaci sa terena. Pored toga, praksa je pokazala da

pojedini organi koji raspolažu podacima o životnoj sredini nisu dosegli potrebni stepen primjene, pa je potrebno sprovesti edukaciju zaposlenih u takvim organima, a što se također odnosi i na zaposlene u preduzećima koja su u većinskom vlasništvu organa vlasti.

2) Primjenjivati elektronski sistem objavljivanja informacija korištenjem novih alata u skladu sa preporukama

Iako se u odnosu na početke primjene Arhuske konvencije, način komunikacije i obavještanje javnosti promijenio, organi Bosne i Hercegovine trebali bi da uzmu veće učešće u primjeni savremenih vidova komunikacije. Ukoliko organi vlasti žele da unaprede svoj rad, potrebno je pratiti i koristiti nove alate u primjeni odredaba Arhuske konvencije u skladu sa dostupnim preporukama ([Electronic Information Tools Case Studies | UNECE¹⁶](#) and [Consultation on the Recommendations on electronic information tools | UNECE¹⁷](#)) kako i koristiti internet stranicu <http://infotabla.eko.ba/>¹⁸ na kojoj se mogu naći sve korisne informacije i dokumenti vezani za životnu sredinu.

3) Upostaviti i javno objaviti PRTP

Kao jedan od prioriteta nadležni organi vlasti trebali bi aktivirati svoje ljudske resurse i intenzivno raditi na primjeni PRTP protokola, uspostavljanjem i javnim objavljivanjem Registra postrojenja i zagađivanja. U skladu sa odredbama Arhuske konvencije i zakonima o zaštiti životne sredine koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, javnost ima pravo da zna sve informacije dostupne o zagađivačima.

¹⁶ <https://unece.org/env/pp/eit-case-studies>

¹⁷ <https://unece.org/env/pp/tfai/consultation-recommendations-eit>

¹⁸ <http://infotabla.eko.ba/>

4) Intenzivirati saradnju između civilnog sektora i organa vlasti uz aktivno učešće Focal point za Bosnu i Hercegovinu

Saradnja nadležnih nadležnih institucija sa organizacijama civilnog društva u Bosni i Hercegovini zavisi prvenstveno od toga, na koji nivo vlasti se saradnja odnosi. Kada su u pitanju nadležna ministarstva, saradnja u entitetima je različita i zavisi od problema sa kojima se susreću udruženja u svom radu. Ne postoji kontinuirana komunikacija i razmjena informacija koja bi mogla uticati na donošenje odluka u oblasti životne sredine, iako nekad civilni sektor raspoložuje značajnim informacijama o pojedinim projektima. Ne postoji također održavanje redovnih sastanaka na kome bi se razgovaralo o uočenim problemima sa terena i načinima kako ih najbolje prevazići ili riješiti. Sve to dovelo je do toga, da su ministarstva i organizacije civilnog društva neki put na istoj strani, a često na suprotnim stranama pa takvi konkretni slučajevi najčešće završe na sudu. S druge strane, pojedini lokalni organi vlasti pokazuju se više spremnosti za glas javnosti u zaštiti životne sredine, pa je rezultat takve saradnje u zadnje vrijeme najčešće potpisivanje dokumenta koji dodatno štite životnu sredinu. Situacije od opštine do opštine se razlikuje a na takvo stanje uglavnom utiče aktuelna politička situacija od koje zavisi koja partija je na vlasti.

Da bi se unaprijedio sistem zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini oslonjen na uglavnom dobre zakone, koji se često ne primjenjuju u praksi kako treba, potrebno je ojačati saradnju na svim nivoima vlasti. Uloga Focal pointa za Bosnu i Hercegovinu je u ovakvim aktivnostima od izuzetnog značaja, kako bi se Bosna i Hercegovina predstavila kao odgovorna država u zaštiti životne sredine.

Oblasti u kojima se primjenjuje Arhuska konvencija u raznolike su (oblast zaštite vode, industrijskog zagađenje, kvalitet vazduha, zaštita prirode, buka, hemija, otpad) i njena primjena u zakonodavstvu životne sredine nije dostigla ni na pola puta, ukoliko Bosna i Hercegovina želi pristupiti Evropskoj uniji. Za organizacije civilnog sektora, koji su nakon puno godina rada i iskustva dočekali implementaciju Arhuske konvencije u zakonima o zaštiti životne sredine, predstoji buduća borba za očuvanje onog sa čime se Bosna i Hercegovina može ponositi. Priroda i prirodna bogatstva.

O nama

Arnika – Centar podrške građanima (Češka Republika)

Osnovana 1996,. nevladina organizacija Arnika ima dugogodišnje iskustvo promocije pristupa informacija, podrške učešću javnosti u donošenju odluka, i jačanju pravde u vezi sa životnom sredinom. Pruža stručnu pomoć raznim organizacijama civilnog društva, opštinama i pojedincima u rješavanju slučajeva u vezi sa zagađenjem životne sredine i njegovom prevencijom u Češkoj Republici. Arnika takođe učestvuje u međunarodnim projektima fokusiranim na zaštitu životne sredine i jačanju sprovođenja Arhuske konvencije u centralnoj i istočnoj Evropi, Kavkazu i centralnoj Aziji. Arnika je član Zelenog kruga– asocijacije ekoloških nevladinih organizacija Češke Republike, Evropskog ekološkog biroa i evropskog ECO foruma.

Kontakt:

Arnika
Dělnická 13
170 00 Prag 7
Češka Republika
Tel./fax: +420 222 781 471
e-mail: cepo@arnika.org

Više informacija:

<http://eko.ba>

Centar za životnu sredinu, Banja Luka (Bosna i Hercegovina)

Osnovan je 1999. kao neprofitna, nevladina organizacija posvećena zaštiti životne sredine i promociji održivog razvoja kroz promociju i civilne inicijative. Centar promovira sprovođenje Arhuske konvencije, slobodan pristup informacijama i veće učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini. Teži da utiče na relevantne politike životne sredine, podiže svijest javnosti o pitanjima životne sredine i podstiče konstruktivan dijalog i saradnju sa akterima. Svoje aktivnosti provodi na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine.

Kontakt:

Centar za životnu sredinu
Miše Stupara 5
78 000 Banja Luka
Bosna i Hercegovina
Tel.: +387 51 433-140
e-mail: info@czzs.org

Više informacija:

<http://czzs.org>

Koalicija za zaštitu rijeka Bosne i Hercegovine (Bosna i Hercegovina)

Koalicija za zaštitu rijeka Bosne i Hercegovine osnovana je u junu 2016. godine od strane organizacija civilnog društva i pojedinaca ljubitelja prirode koji prate i preispituju planove za izgradnju hidroelektrana i zalažu se za razvoj turizma, tradicionalnih i komplementarnih djelatnosti koje mogu osigurati više raznovrsnih radnih mjesta i ostvariti veći razvoj lokalnih zajednica. Pored organizacija koje se bave zaštitom životne sredine, u Koaliciji su jako važne pojedinci i organizacije koje svojim radom pokazuju na koji način se rijeke mogu održivo koristiti, sa minimalnim uticajem na prirodu i sa dobitima za lokalno stanovništvo. Uloga Koalicije je da pruža podršku lokalnom stanovništvu da se na vrijeme uključi u donošenje odluka i donese stav o izgradnji hidroelektrana u Bosni i Hercegovini. Koalicija za zaštitu rijeka BiH koja trenutno okuplja preko 20 organizacija iz čitave države i broj članova i dalje raste.

Kontakt:

koalicijazazasturijekabih@gmail.com

Više informacija:

<http://rijekebih.org>

